

Skúmanie konkrétnych možností, limitov a perspektív ukladania trestu odňatia slobody v neštátnych ústavoch na výkon trestu odňatia slobody v Slovenskej republike vzhľadom na právne a mimoprávne záruky zákonnosti

Simona Ferenčíková *

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.4.300-336>

Abstrakt:

FERENČÍKOVÁ, Simona: *Skúmanie konkrétnych možností, limitov a perspektív ukladania trestu odňatia slobody v neštátnych ústavoch na výkon trestu odňatia slobody v Slovenskej republike vzhľadom na právne a mimoprávne záruky zákonnosti.* Štúdia sa zameriava na možnosti privatizácie väzenstva v Slovenskej republike. Poukazuje na zásadné problémy slovenského väzenstva, najmä na nedostatok ubytovacích kapacít pre odsúdených a problémy z toho vyplývajúce, a to aj v kontexte dostupných štatistických údajov. Definuje pojem súkromnej väznice a popisuje existujúce modely súkromných väzníc. Analyzuje možnosť vzniku súkromnej väznice v Slovenskej republike v kontexte platných tzv. väzenských predpisov a formuluje návrhy de lege ferenda umožňujúce implementovanie tohto súkromného prvku do verejného sektora. Na podporu svojich návrhov autorka komparatívne analyzuje českú právnu úpravu týkajúcu sa trestu odňatia slobody a fungovanie súkromných väzníc v susednom Maďarsku. Súčasne sa zaobere otázkou aktuálneho prenikania súkromných prvkov do verejného sektora v oblasti väzenstva, a to vo forme tzv. PPP projektov, vo vzťahu ku ktorým analyzuje ich podstatu a základné aspekty ich realizácie podľa platnej právnej úpravy. Záverom formuluje úvahu, ako môžu súkromné väznice determinovať ukladanie nepodmienečného trestu odňatia slobody, prípadne alternatívnych trestov.

Kľúčové slová:

trest odňatia slobody, ústav na výkon trestu, väzenstvo, súkromná väznica, verejno-súkromné partnerstvo

Examination of Specific Possibilities, Limits and Perspectives of Imprisonment Imposition in non-State Institutions for the Exercise of Imprisonment in the Slovak Republic in the Light of Legal and Extraordinary Warranties

* doc. JUDr. Simona Ferenčíková, PhD., docentka na Katedre Trestného práva, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach. Predložená štúdia vznikla s podporou a je výstupom riešenia výskumného projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty“.

Abstract:

FERENČÍKOVÁ, Simona: *Examination of Specific Possibilities, Limits and Perspectives of Imprisonment Imposition in non-State Institutions for the Exercise of Imprisonment in the Slovak Republic in the Light of Legal and Extraordinary Warranties*. The study focuses on the possibilities of privatization of prisons in the Slovak Republic. He points out the fundamental problems of the Slovak prison, especially the lack of accommodation capacity for convicts and the problems arising from it, even in the context of available statistical data. It defines the concept of a private prison and describes existing models of private prisons. It analyzes the possibility of the establishment of a private prison in the Slovak Republic in the context of valid so-called prison regulations and formulates de lege ferenda proposals to implement this private element in the public sector. In support of her proposals, the author comparatively analyzes the Czech legislation concerning imprisonment and the operation of private prisons in the neighboring Hungary. At the same time, it deals with the issue of the current penetration of private elements into the public sector in the field of prisons, in the form of the so-called PPP projects, in relation to which it analyzes their nature and basic aspects of their implementation according to the applicable legislation. Finally, it formulates a consideration of how private prisons can determine the imposition of an unconditional sentence of imprisonment or alternative sentences.

Key words:

imprisonment, institute of execution imprisonment, prison, private prison, public-private partnership

Úvod

Otázka privatizácie väzenstva nie je v našich podmienkach tému novou, ale nepochybne patrí v súčasnosti k veľmi aktuálnym kontroverzným témam. Stále aktuálnou a stabilnou tému je privatizácia väzenského systému aj v zahraničí, kde prvky súkromného sektora už prenikli do verejnoprávneho väzenského systému a vytvorili tak fungujúce modely. Téma privatizácie väzenstva nie je zo strany odbornej verejnosti venovaná dostatočná pozornosť. Uvedená téma nie je podrobne spracovaná a analyzovaná. Otázka privatizácie väzenstva však v poslednej dobe získala pozornosť, a to v súvislosti s výstavbou nového väzenského zariadenia v Rimavskej Sobote – Sabovej formou verejno-súkromného partnerstva. Súkromné väznice tak v určitých aspektoch začali aj v našich podmienkach predstavovať istú možnosť, ako vyriešiť dlhodobý problém preplnenosti väzníc. Modelov privatizácie väzenstva poskytujú iné krajinám hned niekoľko. Je teda potrebné vyriešiť, aký model by bolo vhodné aplikovať v podmienkach Slovenskej republiky tak, aby boli zachované právne aj mimoprávne záruky zákonnosti výkonu trestu.

1. Privatizácia väzenstva

Privatizácia väzenského systému je citlivou a kontroverznou tému najmä z toho dôvodu, že samotná trestná politika v oblasti väzenstva je dominantnou sférou štátu. Súd ako orgán zastupujúci štát rozhoduje o vine a treste, teda o uložení trestnoprávnej

sankcie, ktorej primárnym účelom je chrániť spoločnosť pre trestnými činmi a ich páchateľmi. Trest plní isté funkcie, cez ochrannú, represívnu, až po preventívno-výchovnú. Preto nad výkonom tohto trestu, nad spôsobom a miestom jeho realizácie, nad napĺňaním jeho účelu, musí mať nevyhnutne patronát štát – verejný sektor. Skúsenosti okolitých štátov však naznačujú, že v istých smeroch možno úlohy v oblasti väzenskej politiky presunúť aj na sektor súkromný. Či už ide o úlohy výstavby, prevádzkovania a údržby väzenských zariadení, umiestňovanie odsúdených v súkromných väzniciach či dokonca o úlohy riadenia väzenských zariadení. Všetky tieto aspekty predstavujú postupné prenikanie súkromných prvkov do oblasti verejnoprávnych služieb.

Privatizácia ako rozširujúci sa trend v oblasti väzenských systémov jednotlivých krajín sveta je reakciou na viaceré negatívne faktory sprevádzajúce poskytovanie verejných služieb štátom v tejto oblasti. Jedným z najvýznamnejších faktorov je stále zvyšujúci sa počet odsúdených na výkon trestu odňatia slobody, d'álším negatívnym faktorom sú rastúce náklady na financovanie väzenského systému a v neposlednom rade negatívne pôsobia aj problémy samotného fungovania trestnej justície.¹ K jednotlivým negatívnym faktorom možno uviesť nasledovné: aj napriek uplatňovaniu restoratívnej justície a jej rezultátov v podobe alternatívnych trestov je podľa dostupných štatistických údajov stále najčastejšie ukladaným trestom, trest odňatia slobody, a to v jeho rôznych podobách, či už ako nepodmienečný trest odňatia slobody alebo tzv. klasická či probačná podmienka. Napriek rôznorodým legislatívnym zmenám, ktorých hlavným účelom bolo rozšíriť možnosti ukladania alternatívnych trestov, vytvoriť podmienky pre technickú kontrolu ich výkonu, rozšíriť škálu trestných činov, za ktoré možno alternatívne tresty uložiť, nemožno konštatovať, že tieto zmeny boli efektívne. Alternatívne tresty súvisia aj s otázkou finančnou, keďže na výkone niektorých alternatívnych trestov sa ekonomicky podieľa aj samotný odsúdený. Ročné náklady na odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody sú enormne vysoké. Dôležitým v tomto smere je aj správne fungovanie trestného systému, ukladanie primeraných, adekvátnych trestov, ktoré budú spôsobilé plniť svoj účel, tak primárny, ako je ochrana spoločnosti, ale aj parciálny, akým je represia a prevencia.

Podstata privatizácie v oblasti väzenského systému spočíva v tom, že štát uzatvára zmluvu so súkromnou firmou o tom, že táto súkromná firma zabezpečí a poskytne pre účely výkonu trestu odňatia slobody určitého počtu odsúdených osôb ubytovacie priestory.² Súd teda uloží a nariadi výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody a súkromná firma zabezpečí miesto výkonu tohto trestu, ktoré súčasne prevádzkuje. Požiadavka privatizácie väzenského systému vychádza z prevládajúceho tvrdenia, že súkromné firmy sú spôsobilé prevádzkovať či riadiť väzenie efektívnejšie a dôslednejšie ako samotný štát.³

V súvislosti s problematikou väzníc si je nutné uvedomiť, že sa týka nielen podmienok, za ktorých je možné súkromné väznice stavať a prevádzkovať, ale aj základnej otázky, či je vôbec možné, aby väznice boli súkromné. Pod samotným pojmom súkromná väznica si nie je možné predstaviť zariadenie, ktoré by bolo úplne v rukách

1 ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2015, roč. 19, č. 1, s. 31.

2 KARABEC, Z.: Poznámky k trestní politice. In: *Kriminalistika*. 2012, roč. 45, č. 1, s. 20.

3 ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2015, roč. 19, č. 1, s. 32.

súkromného subjektu. Záleží na konkrétnom modeli, ale vo väčšine prípadov si štát necháva základnú zodpovednosť za samotný akt odňatia slobody a vzdáva sa väčšiny záväzkov, ktoré vyplývajú zo služieb spojených s výkonom trestu (odňatia slobody). Medzi tieto služby patrí väčšinou ubytovanie, stravovanie, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a zamestnávanie.⁴

V podmienkach Slovenskej republiky v kontexte možnosti budovania súkromných väzníc bude potrebné vyriešiť najmä otázku efektívneho modelu fungovania súkromných väzníc tak, aby boli rešpektované všetky právne a mimoprávne záruky zákonnosti. Medzi štátom a súkromnou firmou budú musieť byť na zmluvnej báze dohodnuté všetky relevantné otázky výstavby, prevádzky, údržby, fungovania, režimu, správy, kontroly, stráženia, dozoru, dohľadu a najmä spôsobu zaobchádzania s odsúdenými. Možno konštatovať, že naša väzenská legislatíva nedisponuje právnou úpravou, ktorá by exaktne upravovala a súčasne povolovala existenciu súkromných väzníc. Na druhej strane však neobsahuje ani žiadne normatívne ustanovenie, ktoré by existenciu súkromných väzníc zakazovalo. Typické, ako aj atypické druhy zmluvných vzťahov však naša právna úprava dostatočným spôsobom špecifikuje, pričom práve vybrané zmluvné typy možno v rámci privatizácie väzenstva využiť, najmä pokial' ide o oblast' výstavby, prevádzky, údržby a správy. Akékoľvek otázky zaobchádzania s odsúdenými, plnenie programu zaobchádzania, kontrola, stráženie odsúdených, dozor a dohľad nad odsúdenými by však podľa nášho názoru mali naďalej zostať iba v kompetencii štátu (prostredníctvom Zboru väzenskej a justičnej stráže; ďalej len „ZVJS“). Súčasne na strane súkromného prvku musí vzniknúť nevyhnutná potreba rešpektovať signifikantné, najmä inštitucionálne prvky⁵ väzenského systému, ktoré nevyhnutne determinujú výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody a dosahovanie samotného účelu trestu deklarovaného Trestným zákonom.

2. Problémy väzenstva v Slovenskej republike

V rámci súčasných problémov väzenstva vo všeobecnosti rezonuje najmä otázka neustáleho nárastu počtu obvinených a odsúdených vo väzenských zariadeniach. Práve z uvedeného dôvodu sa akcentuje potreba systémových zmien väzenského systému v našich podmienkach, a to či už v oblasti alternatívneho trestania k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, v oblasti hospodárskej a ekonomickej, ako aj v oblasti postpenitenciárnej starostlivosti. Zmeny v oblasti väzenstva sú rovnako ako všetky ďalšie zmeny týkajúce sa oblasti verejnej správy bytostne závislé od ekonomických podmienok konkrétneho štátu, a taktiež od priorít, ktoré sú v dané obdobie spoločensky a tiež politicky uznané.⁶

Za základný problém zabezpečenia primeraných podmienok výkonu trestu odňatia slobody a rozvoja väzenstva Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky

- 4 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: *III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva*. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 159–160.
- 5 K inštitucionálnym prvkom pozri podrobne ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2015, roč. 19, č. 2, s. 27.
- 6 FÁBRY, A.: *Väznenie. História a súčasnosť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.

2011–2020 (ďalej len „Koncepcia väzenstva“) identifikuje dlhodobo nepriaznivý vývoj počtu väznených osôb a s ním spojené prekračovanie ubytovacích kapacít, nepriaznivý technický stav a štruktúru objektov a zariadení v správe väzenstva a mnohé ďalšie (napríklad aj nedostačujúce regionálne pokrytie ústavov – problém dislokácie ústavov v rámci Slovenska). Index slovenskej väzenskej populácie zastáva spomedzi ostatných európskych štátov veľmi nízke priečky.⁷

V nadväznosti na narastajúcemu preplnenosť jednotlivých ústavov na výkon trestu odňatia slobody dávame do pozornosti prílohu č. 5 ku Koncepcii väzenstva, ktorá reflektuje nedostatočnú ubytovaci plochu v m² na odsúdeného v ústave na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia. Priemerná ubytovacia plocha v ústave na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou, Dubnica nad Váhom, Sabinov, Košice – Šaca a Sučany bola na jedného odsúdeného v roku 2011 iba 2,88 m². Podľa § 18 ods. 1 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o výkone trestu odňatia slobody“) má byť ubytovacia plocha v cele alebo izbe pre jedného odsúdeného minimálne 3,5 m², ktorú v roku 2011 nespĺňal ani jeden z vyššie uvedených ústavov na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia. Navonok možno danú situáciu hodnotiť ako porušovanie princípu zákonnosti, ktorému sa snažil zákonodarca vyhnúť formuláciou uvedenou v tretej vete citovaného ustanovenia zákona o výkone trestu odňatia slobody, podľa ktorej „*ak sa nadmerne zvýši počet odsúdených v ústave, možno ubytovaci plochu na nevyhnutne potrebný čas znížiť*“. Znižovanie ubytovacej plochy odsúdeného by v zmysle normatívneho znenia malo rešpektovať princíp proporcionality zásahov do základných práv a slobôd odsúdených, v zmysle ktorého možno dlhodobé nedosahovanie zákonom ustanovenej ubytovacej plochy pre jedného odsúdeného v hypotetickej rovine označiť ako porušovanie princípu zákonnosti, ktorý predstavuje jadro samotnej ústavnosti.⁸ Dlhodobo neudržateľný stav slovenského väzenstva je podložený aj závermi Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (výbor CPT), ktorý v Správe pre vládu SR o návštive Slovenskej republiky (2013) opäťovne zdôraznil svoje odporúčanie, že minimálnu ubytovaci plochu je potrebné zvýšiť na 4 m² na jedného väzña ubytovaného vo viacmiestnej cele, a že na tomto základe je potrebné prepočítať oficiálne kapacity ústavov na výkon trestu odňatia slobody v Slovenskej republike.⁹ Rovnako v Správe pre vládu SR o návštive Slovenskej republiky (2018) požadoval potvrdenie skutočnosti, že minimálna ubytovacia plocha 4 m² na jedného väzña vo viacmiestnych celách (bez započítania plochy sociálneho zariadenia vo vnútri cely) je dodržiavaná, a že v súlade s tým boli

7 Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, Aktualizácia, s. 5 [online]. [cit. 2020-05-20]

Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22614>

8 ŠTRKOLEC, M.: Väzenstvo Slovenskej republiky – vybrané problémy súčasnosti a perspektívy do budúcnosti. In: *Trestná politika štátu – história, súčasnosť a perspektívy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 306.

9 Správa pre vládu SR o návštive Slovenskej republiky, ktorú vykonal Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (výbor CPT) v dňoch 24.9.2013 až 3.10.2013. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné na http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-167584?prefixFile=m_

prepočítané oficiálne kapacity väzníc.¹⁰ Najvýznamnejším faktorom, ktorý vytvára potrebu pre navýšenie počtu miest, je tak práve záväzok voči CPT.¹¹

Problém prekračovania ubytovacích kapacít väzenských zariadení je okrem limitovaných možností zákonného umiestňovania a ubytovania potrebné vnímať aj z pohľadu logistického zabezpečenia s tým spojených aktivít, ako aj z pohľadu poddimenzovaného počtu väzenského personálu. V predchádzajúcej Koncepcii väzenstva bol formulovaný cieľ smerujúci k stabilizácii personálneho zabezpečenia ústavov, podľa ktorého na jedného príslušníka ZVJS má pripadať 1,5 väznenej osoby. Uvedený cieľ neboli splnený, keďže počet príslušníkov ZVJS zabezpečujúcich výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody v súčasnosti predstavuje pomer 2,4 väznenej osoby na jedného príslušníka ZVJS (bez príslušníkov ZVJS z úseku justičnej stráže zabezpečujúcich ochranu poriadku a bezpečnosti v objektoch súdov a objektoch prokuratúry). Dlhodobá nepriaznivá situácia vo vývoji početov odsúdených neúmerne stíha zabezpečovanie účelu výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Napriek určitému uvoľneniu kapacít po amnestii s narastajúcimi počtom odsúdených pretrváva v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody napäť situácia, čím sa zvyšuje riziko vzniku mimoriadnych udalostí. Súčasná objektová skladba ústavov na výkon trestu odňatia slobody dotvára rámcu priestorových problémov najmä v súvislosti so zabezpečením realizácie niektorých práv obvinených a odsúdených. Prekračovanie ubytovacích kapacít ústavov na výkon trestu odňatia slobody neumožňuje dobudovať systém špecializovaných oddielov, kam sa zaraďujú odsúdení, u ktorých je potrebné uplatniť ďalšie metódy a postupy zaobchádzania na účel prehľbenia individualizácie výkonu trestu odňatia slobody alebo vykonat ochranné liečenia. V tomto kontexte nie je možné vyriešiť problematiku zriadenia oddelenia na výkon trestu odňatia slobody matiek s deťmi. Z hľadiska štruktúry väznených osôb je z dôvodu účinnej ochrany spoločnosti nevyhnutné zriadenie detenčného zariadenia (detenčného ústavu na účely umiestnenia psychiatrických pacientov umiestnených v súčasnosti vo výkone trestu odňatia slobody), ktorého zriaďovateľom je Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky.¹²

Napriek vyššie popísaným skutočnostiam v kontexte spracovaných verejne dostupných štatistických údajov možno konštatovať, že ukladanie nepodmienečného trestu odňatia slobody je stále frekventované. K najvyužívanejším ústavom na výkon trestu odňatia slobody patria ústavy s minimálnym stupňom stráženia a ústavy so stredným stupňom stráženia. Táto skutočnosť logicky vedie k záveru, že v prípade výstavby súkromných väzníc by bolo potrebné posilniť práve uvedené stupne stráženia. Frekventované je taktiež ukladanie tzv. podmienečného trestu odňatia slobody v porovnaní s trestami alternatívnymi.

10 Správa pre vládu SR o návštive Slovenskej republiky, ktorú vykonal Európsky výbor na zabránenie mučenia a nel ľudského či ponížujúceho zaobchádzania alebo trestania (výbor CPT) v dňoch 19.3. až 28.3.2018.

11 Aktualizácia Štúdie uskutočnitel'nosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 32.

12 Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, Aktualizácia, s. 4 a s. 9 [online]. [cit.2020-05-20]
Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22614>

Návrhov na riešenie preplnenosti väzníc je hneď niekoľko: posilnenie alternatívnych trestov, zníženie recidívy, rekonštrukcia existujúcich väzenských zariadení pri rozšírení ubytovacej kapacity, výstavba nových väzenských zariadení – súkromných väzníc.

V odbornej literatúre sa možno stretnúť s názorom, že v uplynulých rokoch badat' pomerne vyvážený, hoci neustály nárast počtu obvinených a odsúdených v našich väzenských zariadeniach. To však ešte nemusí potvrdzovať trendy v trestnej politike štátu, pokial' je to podmienené vývojom stavu kriminality.¹³ Zohľadňujúc štatistické údaje o počte spáchaných trestných činov, o počte osôb odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody, snahy a trendy trestnej politiky štátu, najmä v oblasti rozširovania možností ukladať alternatívne tresty, naozaj možno konštatovať, že preplnenosť väzníc súvisí s nárastom kriminality. V minulosti sa objavovali názory, že je potrebné využívať celý systém trestov, využívať alternatívne tresty, ktoré sú u nás výsledkom rekodifikačných prác a neskôr trestnej politiky štátu, využívať formy výkonu trestu odňatia slobody bez nepodmienečného odsúdenia. Opäťovne možno konštatovať, že uvedené snahy boli a stále sú v podmienkach Slovenskej republiky realizované. Podporou pre ukladanie alternatívnych trestov, osobitne trestu domáceho väzenia boli výrazné legislatívne zmeny, osobitne tie, ktoré umožnili technickú kontrolu výkonu tohto, ako aj ďalších trestov tvoriacich ucelený katalóg trestov. Zo štatistických údajov taktiež vyplýva, že sú v dostačnej miere v rámci zákonných podmienok využívané aj formy výkonu trestu odňatia slobody v inej ako nepodmienečnej forme, osobitne tzv. klasická podmienka.

Najvýraznejší vplyv na stav väzenstva má stav kriminality. Ukazovateľom stavu kriminality a aplikácie trestnej politiky štátu je index väzenskej populácie, t. j. počet väznených osôb na 100 tis. obyvateľov.¹⁴ Znižovať stav kriminality možno aj znižovaním recidívy. Rovnako znižovaním recidívy sa bude znižovať aj stav väzenskej populácie. Fábry uvádza, že „väzenský systém sám o sebe totiž nikdy nemôže dostačne zabezpečiť zabráneniu recidívy trestnej činnosti. Často sme svedkami toho, že odsúdení opúšťajú väzenské brány skutočne s dobrými predavatiami, ale ak nenájdú pochopenie v spoločnosti, ak sa im neposkytne pomocná ruka pri novom začlenení sa do spoločnosti, ani najúspešnejší a najfunkčnejší väzenský systém nemôže byť uspokojivý, resp. nemôže dosahovať záchrany. Preto zastávame názor, že úzke prepojenie penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti v najrôznejších formách je jednou z podmienok úspešnosti boja proti zločinnosti.“

Ako vyplýva z aktualizovanej Koncepcie väzenstva, došlo k vytvoreniu komplexného legislatívneho rámca na zabezpečenie účinného penitenciárneho pôsobenia. Osobitne zákonom o výkone trestu odňatia slobody sa zabezpečila ochrana ľudských práv a slobôd vo vzťahu k odsúdeným osobám, ako aj ďalších hodnôt vyplývajúcich z Ústavy Slovenskej republiky, Listiny základných práv a slobôd a základných medzinárodných dokumentov, ktorými je Slovenská republika viazaná.¹⁵

13 FÁBRY, A.: *Väzenie. História a súčasnosť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 213.

14 Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011-2020, Aktualizácia, s. 5 [online].
[cit.2020-05-20]

Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22614>

15 Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, Aktualizácia, s. 4 [online].
[cit.2020-05-20]

Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22614>

Nadväzujúc na vyšie uvedené, súhlasíme s prepojenosťou penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. Za istý medzník v uvedených snahách považujeme aj aktuálne realizovaný pilotný projekt „Šanca na návrat“. Hlavným cieľom národného projektu „Šanca na návrat“ je u osôb vo výkone trestu odňatia slobody znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce. V rámci národného projektu sa vytvára a vo výstupných oddieloch partnerských ústavov na výkon trestu odňatia slobody pilotne overuje inovatívny systém komplexnej podpory odsúdených na plynulý prechod do občianskeho života. Národný projekt prepája oddelené politiky penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti (poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti sa tak začína už počas výkonu trestu odňatia slobody), znižuje riziká opakovaného páchania trestnej činnosti a obmedzuje vznik možných krízových situácií v bezprostrednom okolí osôb vracajúcich sa z výkonu trestu odňatia slobody. Vyhodnotenie výsledky národného projektu budú zapracované do všeobecne záväzných právnych predpisov a interných riadiacich aktív prijímateľa a partnerov. Zmysluplnosť vynaložených prostriedkov na národný projekt sa opiera o tri základné funkcie účelu výkonu trestu a ich inovácií, a to o ochrannú funkciu, ktorá spočíva v samotnom bránení v páchaní ďalšej trestnej činnosti a chránení života, zdravia a majetku všetkých občanov; o resocializačnú funkciu, teda začlenení odsúdených po prepustení do spoločnosti v súlade s ich osobnými a spoločenskými potrebami; a o preventívnu funkciu, teda využitie všetkých dostupných foriem penitenciárneho a postpenitenciárneho pôsobenia tak, aby bol jedinec schopný viest' riadny život občana bez nevhodných foriem správania a návykov a predovšetkým, aby sa vyhol recidíve.¹⁶

K rekonštrukcii existujúcich väzenských zariadení pri rozšírení ubytovacej kapacity možno zmieniť investičné akcie ako rekonštrukcia objektu č. 1 Okál v ústave Nitra – Chrenová – v zrekonštruovaných priestoroch sú umiestnené viacúčelové kultúrne miestnosti s kuchynskými kútmi, učebne, knižnicou, ekumenická miestnosť a priestory pre zamestnávanie odsúdených. Ubytovacia kapacita rekonštruovaného objektu bola navýšená o 59 miest.¹⁷

V súvislosti s preplnenosťou väzníc je potrebné okrajovo spomenúť ešte jednu skutočnosť, ktorá by skutočne istým spôsobom ovplyvnila stav väzenstva. Je potrebné si uvedomiť, že toho času je vo výkone trestu odňatia slobody aj istá časť odsúdených, ktorá splňa zákonné podmienky umiestnenia v detenčnom ústave. Problémy ubytovacích kapacít vybudovanie detenčného ústavu sice úplne nevyrieši, ale nepochybne vytvorí hoci aj malé percento uvoľnených ubytovacích kapacít. V minulosti sa realizoval prieskum za účelom zistenia, kolko odsúdených osôb predstavuje adeptov na umiestnenie do detenčného ústavu. Výsledkom bolo, že vo ôsmich ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a taktiež vo väzenskej nemocnici sa nachádzalo spolu 157 odsúdených, v členení na 152 mužov a 5 žien (stav ku dňu 18. apríla 2007). Informatívny materiál bol predložený Zborom väzenskej a justičnej stráže.¹⁸ Vzhľa-

16 Šanca na návrat. Projekt ZVJS. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/095626c4-ee42-4c64-883c-ad78e8c7a568.pdf>. Dostupné aj na <https://www.zvjs.sk/sk/projekty>.

17 Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2019. [online]. [cit. 2020-08-10] Dostupné na: <https://www.zvjs.sk/file/04d8944f-12af-417f-a86e-8a3f41c1ca25.pdf>

18 Generálny riaditeľ Sekcie trestného práva Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky požiadal v marci 2007 Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže o zabezpečenie informatívneho materiálu vo veci klientely s možným umiestnením v detenčnom ústave v rámci

dom na neskôr zavedený režim utajovaných skutočností nemáme aktuálne vedomosť, či bol takýto zoznam aktualizovaný. Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva (ďalej len „Štúdia uskutočiteľnosti“)¹⁹ týkajúca sa výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová v jednom z navrhovaných variantov počítala aj s možnosťou budovania druhého detenčného ústavu a vo vzťahu k potenciálnym adeptom uvádza, že podľa dostupných údajov Ministerstva spravodlivosti SR je v zariadeniach ZVJS približne 71 potenciálnych osôb určených na umiestnenie v detenčnom ústave a ďalších 24 pravdepodobne rovnako napĺňa kritériá pre umiestnenie. Podľa údajov z prieskumu ochranných liečení v rámci rezortu zdravotníctva je ďalej v ústavných zdravotníckych zariadeniach poskytujúcich psychiatrickú starostlivosť cca 70 klientov, u ktorých nie je možné v týchto zariadeniach z dlhodobého hľadiska ochranné opatrenie realizovať bezpečne. Celkom je teda v súčasnosti viac ako 150 osôb, ktoré splňajú nároky na umiestnenie v detenčnom ústave. Nezabezpečenie detenčných zariadení so špecializovanou zdravotnou starostlivosťou pre túto skupinu klientov v kombinácii s preplnenou kapacitou väzenských zariadení významne zvyšuje riziko výskytu mimoriadnych udalostí. Preto sa z hľadiska životných podmienok odsúdených a ich bezpečnosti a bezpečnosti zdravotného personálu a personálu ZVJS v súčasnosti uvažuje o výstavbe dvoch špecializovaných ústavov s kapacitou 75 osôb na jedno zariadenie. Jedným z plánovaných zariadení je detenčný ústav pri Psychiatrickej nemocnici v Hronovciach v okrese Levice (ktorého výstavba sa už v súčasnosti realizuje), druhým je detenčný ústav v Rimavskej Sobote (ktorého výstavba sa však len predpokladá ako ďalšia fáza projektu výstavby v Rimavskej Sobote). Prioritne bude vybudovaný ústav pri Psychiatrickej nemocnici v Hronovciach na základe uznesenia vlády 145/2017 z 29.3.2017, ktorá ukladá ministrovi zdravotníctva zriadiť detenčný ústav pri Psychiatrickej nemocnici Hronovce do 31. decembra 2020. Následne zo Štúdie uskutočiteľnosti²⁰ vyplýva, že je vhodné najskôr vyhodnotiť skúsenosti s

prieskumu aktuálnej väzenskej populácie v Slovenskej republike. Informatívne podklady mali určiť orientačné počty odsúdených vo väzenských zariadeniach Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorí sa vzhľadom na medicínsku prognózu perspektívne javao ako indikovaná klientela pre svoje prípadné umiestnenie v detenčnom ústave. Informatívny materiál bol vyžiadaný aj za účelom získania vecného podkladu pre prípadné medzirezortné rokovania ohľadom zriadenia detenčného oddelenia pre variantu riešenia s menším počtom indikovaných osôb alebo pre variantu riešenia s väčším počtom indikovaných osôb. V apríli 2007 Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže zaslalo Sekcii trestného práva Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v tabuľkovej forme spracovaný informatívny materiál týkajúci sa súboru odsúdených, ktorí perspektívne prichádzali do úvahy ako potenciálni klienti detenčného ústavu. Pri výbere súboru odsúdených sa prihliadal najmä na ich duševný stav a medicínsku prognózu ochorenia. FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 129.

- 19 Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 34
- 20 Pozri bližšie Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 78

detenčným ústavom v Hronovciach a na základe týchto skúseností aktualizovať odhad potreby výstavby ďalšieho detenčného ústavu v Rimavskej Sobote.

Dovolime si kriticky poznamenať, že takéto úvahy považujeme prinajmenšom za odvážne vzhľadom na skutočnosť, že ešte nemáme vybudovaný ani ten prvý detenčný ústav, s ktorým právna úprava platne a účinne počíta už od 1. januára 2006. Nepochybne však je, že aj keď by či už jeden či dva detenčné ústavy nevyriešili problém ubytovacích kapacít a preplnenosti väzníc, určite by vyriešili iný závažný problém, a sice zaobchádzanie s nezvládnutelnými, agresívnymi, psychicky chorými odsúdenými, ktorí aj v korelácii s preplenosťou väzenských kapacít môže determinovať vznik mimoriadnych udalostí.

Michaľov zaraďuje k spôsobom boja s preplňovaním väzenských zariadení aj efektívnu právnu úpravu podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody obsiahnutú v § 66 až § 68 Tr. zák. a taktiež tzv. *back-end* typ domáceho väzenia, ktorého právna úprava je obsiahnutá v § 65a Tr zák., a ktorého podstata spočíva v premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia.²¹ Pri komparácii uvedených inštitútorov z hľadiska frekvencie ich aplikovateľnosti možno konštatovať, že inštitút podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody je častejšie aplikovaný a súčasne oň prejavujú odsúdení oveľa väčší záujem ako o premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, čo zrejmé súvisí aj s istým obmedzením slobody pohybu. Možno predpokladať, že zvýšenie aplikovateľnosti inštitútu podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody determinujú aj legislatívne zmeny, osobitne v kontexte rozširovania možností elektronického monitoringu.

3. Štatistika ukladania trestu odňatia slobody a alternatívnych trestov

Ministerstvo spravodlivosti SR na svojej webovej stránke každoročne zverejňuje komplexnú štatistiku trestnej agendy zachytávajúcej okrem iného aj ukladanie jednotlivých druhov trestov.²² Z uvedenej štatistiky je zrejmé, aký počet trestov odňatia slobody v jeho jednotlivých formách (nepodmienečný trest odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom), ale aj trestov alternatívnych (trest domáceho väzenia, trest povinnej práce) bolo uložených (pozri Tabuľka 1).

TABUĽKA 1

Počet uložených trestov v rokoch 2007 - 2018: NEPO – nepodmienečný trest odňatia slobody; PO – podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody; PO s dohľadom - podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom; TDV – trest domáceho väzenia; TPP – trest povinnej práce

Rok	NEPO	PO	PO s dohľadom	TDV	TPP
2007	5430	16710	720	25	349
2008	5391	18342	1022	28	578

21 Pozri MICHAĽOV, L.: Stav a perspektívy väzenstva Slovenskej republiky. In: *QUAERE* 2020.

Hradec Králové: Magnanimitas akademické sdruženie. 2020. ISBN 978-80-87952-32-0- v tlači

22 Ministerstvo spravodlivosti SR každoročne zverejňuje na svojej webovej stránke <http://www.justice.gov.sk> štatistické ročenky.

2009	5933	19426	1316	51	830
2010	6291	18915	1348	59	1352
2011	5754	17607	1329	28	2265
2012	5913	19712	1479	25	3123
2013	5095	20813	1761	21	3581
2014	5333	18983	1544	17	3351
2015	4946	17752	1880	18	3037
2016	4871	16927	1575	23	1599
2017	4801	16639	1982	14	1393
2018	5842	16153	1980	28	1085
2019	5722	15040	2224	68	1196

Pokial' ide o ukladanie nepodmienečného trestu odňatia slobody v sledovaných rokoch 2007 až 2019, možno konštatovať, že si zachoval ustálenú tendenciu ukladania v rokoch 2007 až 2014. Následne došlo v roku 2015 až 2017 k miernemu poklesu oproti predchádzajúcim rokom, ale znova pri zachovaní ustálenej tendencie ukladania v týchto troch sledovaných rokoch. V roku 2018 došlo k zvýšeniu počtu uložených nepodmienečných trestov odňatia slobody, aj keď zmeny realizované v oblasti ukladania alternatívnych trestov, najmä technickej kontroly ich výkonu, predpokladali a očakávali iný rezultát, a sice nižšie počty.

V prípade podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody možno pozorovať v rokoch 2007 až 2013 každoročný nárast (s výnimkou roka 2011, kedy došlo k poklesu) v počte uložených tzv. podmienok. Od roku 2014 dochádza k postupnému poklesu v počte ukladania týchto trestov, pričom posledné štyri sledované roky si zachovávajú viac menej ustálenú tendenciu s výnimkou roku 2019, kedy došlo k miernemu poklesu v počte ukladania podmienok.

V prípade podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom možno pozorovať v rokoch 2007 až 2019 stúpajúcu tendenciu v počte ukladaní s výnimkou roku 2014 a 2016, kedy došlo k poklesu.

Pokial' ide o alternatívne tresty, v prípade trestu domáceho väzenia najskôr dochádzalo v rokoch 2007 až 2010 k stúpajúcej tendencii v počte ukladaní, v nasledujúcich rokoch 2011 až po súčasnosť k poklesu (s dvoma výnimkami, 2016 a 2018, kedy došlo k veľmi miernemu nárastu). Zreteľnejší nárast v počte ukladania tohto trestu možno badať v roku 2019, kedy počet ukladaných trestov domáceho väzenia dosiahol svoje maximu v historickom kontexte jeho ukladania. Trest povinnej práce je charakterizovaný stúpajúcim trendom ukladania od roku 2007 až do roku 2013; od roku 2014 už štatistické údaje zaznamenávajú klesajúcu tendenciu, ktorú možno považovať až za rapídný pokles (pre porovnanie, v roku 2013 bol trest povinnej práce uložený 3581krát a v roku 2018 len 1085 krát). V porovnaní s rokom 2018 však došlo v roku 2019 k miernemu nárastu v počte ukladania trestu povinnej práce.

Pokial' ide o sledované obdobie od roku 2015 až po súčasnosť, štatistické ročenky zhodne uvádzajú, že najčastejšie ukladaným trestom za sledované obdobia bol podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody (dokonca aj u mladistvých páchate-

ľov), čo nie je v súlade s účelom smerovania aktuálnej trestnej politiky v Slovenskej republike, ktorá sa zameriava na širšie uplatňovanie práve alternatívnych trestov. Toto konštatovanie vychádza z tézy, že za alternatívne tresty považujeme trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest podľa § 56 ods. 2 Tr. zák. a trest zákazu účasti na verejných podujatiach podľa § 62a ods. 3 Tr. zák. Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody považujeme v širšom kontexte za alternatívny spôsob výkonu trestu odňatia slobody.

4. Súkromné väznice a modely súkromných väzníc

Otázka výstavby súkromných väzníc rezonuje čoraz viac aj v odbornej verejnosti v Slovenskej republike, podobne ako v iných krajinách. Privatizované väzenské systémy majú v každej krajine svoje špecifiká, ktoré možno chápať ako odraz aktuálnej spoločensko-politickej situácie a náhľadu spoločnosti na mieru, v akej sa môže súkromný sektor podieľať na poskytovaní verejnoprávnych služieb. Participácia súkromného sektora na väzenskom systéme štátu je preto bud' limitovaná, čiastočne limitovaná alebo voľná. *Chi* v tejto súvislosti rozlišuje 5 základných modelov privatizácie väzenského systému: 1. model súkromných služieb (private service model); 2. model súkromnej výstavby (private construction model); 3. model súkromného riadenia (private management model); 4. model prevzatia súkromou firmou (private takeover model); 5. model súkromného vlastníctva a prevádzkovania (private ownership and operation model). Ide o modely, ktoré sa odvíjajú od miery a rozsahu, v akom sa súkromný sektor podieľa na väzenskom systéme. V krajinách, ktoré v súčasnosti uplatňujú systém súkromných väzení, možno v zásade nájsť niektorý z uvedených modelov fungovania súkromných väzníc.²³

Šramel v základných rysoch popisuje uvedené modely, ich podstatu, základné východiská a limity, pričom súčasne poukazuje aj na nedostatky uvedených systémov – s prihliadnutím na zákonné limity. Z analyzovaných skutočností možno uviesť nasledovné:²⁴

Model súkromných služieb. Tento model je vo všeobecnosti považovaný za najstarší, najčastejšie sa vyskytujúci a najmenej kontroverzný model súkromných väzníc. Vychádza zo základnej premisy, že realizácia vybraných druhov služieb prostredníctvom súkromných firiem je menej nákladná (lacnejšia) a efektívnejšia ako realizácia a zabezpečovanie týchto služieb štátom. Štát uzatvára zmluvu so súkromou firmou za účelom poskytovania vybraných služieb v jednotlivých ústavoch na výkon trestu odňatia slobody (zabezpečovanie práce, stravovania, zdravotnej starostlivosti, vzdelávania pre väzňov, zber odpadu).

23 CHI, K. S.: Prison Overcrowding and Privatization: Models and Opportunities. In: Journal of State Government; Mar/APr 1989; 62, 2, s. 72 In: ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. 2015, roč. 19, č. 2, s. 26

24 ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. 2015, roč. 19, č. 2, s. 26–27. Autor vychádza z údajov uvádzaných v citovanom diele, pričom ich súčasne modifikuje a dopĺňa o vlastné postrehy.

Model súkromnej výstavby. Rovnako ako predchádzajúci model predstavuje jeden z menej kontroverzných modelov súkromných väzníc. Vychádza zo základnej premisy, že súkromná firma zabezpečí výstavbu ústavu na výkon trestu odňatia slobody (samotného objektu vrátane konkrétnych budov), pričom samotná realizácia výstavby väzenského zariadenia, jeho dizajn či spôsob výstavby, je pod patronátom súkromnej firmy bez zásahu zo strany štátu. Prínos tohto modelu spočíva v skutočnosti, že štát ušetrí nielen finančné náklady na výstavbu, ale súčasne dochádza aj k časovým úsporám výstavby, čo možno vyvodiť zo skutočnosti, že v prípade súkromných firm nie je potrebné realizovať verejné obstarávanie, ktoré je viazané na splnenie zákoných podmienok, vrátane limitov časových v podobe lehot.

Model súkromného riadenia. Vychádza zo základnej premisy, že väzenské zariadenie je vybudované štátom, štát je jeho vlastníkom, ale prevádzku väzenského zariadenia zabezpečuje súkromná firma. Podstata tohto modelu spočíva najčastejšie v tom, že riadenie väzenského zariadenia je zverené súkromnému prvku – manažérovi súkromnej spoločnosti, ktorý predmetnú riadiacu funkciu vykonáva za odmenu. Výšku odmeny determinujú rôzne skutočnosti, napríklad aj rozsah úloh, ktoré spadajú do kompetencii manažéra. Samotnú realizáciu úloh zabezpečuje výkonný prvok, ktorým sú štátni zamestnanci, ale tito môžu byť nahradení aj súkromnými zamestnancami.

Model prevzatia súkromnou firmou. Vychádza zo základnej premisy, že súkromná firma prevezme celé štátne väzenie, a to na základe zmluvy o prenájme a riadení; súkromná firma preberá výkon väčšiny štátnych funkcií štátneho väzenského zariadenia, vrátane stavebných prác a riadenia. Štát je v takomto prípade zodpovedný za plánovanie, kontrolu a hodnotenie väzenských programov realizovaných súkromnou firmou.²⁵

Model súkromného vlastníctva a prevádzkovania. Vychádza zo základnej premisy, že súkromná firma väzenské zariadenie vlastní, riadi a prevádzkuje. Z dôvodu rôznych finančných úspor, stimulov, daňových zliav predstavuje tento model jeden z najobľúbenejších modelov, ktorý výrazne napomáha riešiť problém väzenstva spočívajúci v preplnenosti väzenských zariadení.

V susednej Českej republike je legislatívny základ možnosti zriadenia súkromnej väznice daný prostredníctvom ustanovenia § 13 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odňatí slobody a o změně některých souvisejících zákonů (ďalej len „český zákon o výkone trestu odňatia slobody“). V zmysle predmetného ustanovenia minister môže zriadit väznicu aj v inom objekte, než ktorý je v správe Väzenskej služby, pokial s tým vlastník takého objektu súhlasi a uzatvorí zmluvu o zriadení vecného bremena. Objekt, v ktorom je väznička zriadená, spravuje a prevádzkuje vlastník objektu na základe zmluvy uzavorennej s Väzenskou službou. Väzenská služba však zodpovedá za stráženie, zaobchádzanie s odsúdenými a za dodržiavanie zákonnych podmienok výkonu trestu. V týchto objektoch taktiež prevádzkuje štátny stavebný dohľad. Uzavretím zmluvy o správe a prevádzke nie je dotknuté právo dozoru a kontroly nad výkonom trestu. Uvedenou zákonnou formuláciou vytvoril český zákonodarca legislatívny základ možnosti privatizácie väzenstva v Českej republike. I na základe

25 CHI, K. S.: Prison Overcrowding and Privatization: Models and Opportunities. In: Journal of State Government; Mar/ APr 1989; 62, 2, s. 72 In: ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. 2015, roč. 19, č. 2, s. 27

uvedeného možno konštatovať, že aktuálnosť privatizácie väzenského systému v Slovenskej republike nie je vôbec utopistickou myšlienkovou.²⁶

Ustanovenie § 13 českého zákona o výkone trestu odňatia slobody predstavuje východisko pre zapojenie súkromného subjektu do procesu výkonu trestu odňatia slobody, kedy objekt, v ktorom je väznica zriadená, spravuje a prevádzkuje iný subjekt ako Väzenská služba. K uvedenému ustanoveniu Tlapák Navrátilová uvádza, že predmetné ustanovenie nie je napísané dostatočne všeobecne, nejasne používa termíny ako „správa“ objektu a „vlastník“ objektu, a tým akoby opomína skutočnosť, že vlastníkom môže byť štát a správou môže byť poverený iný subjekt. Ustanovenia o vecnom breme- ne zostanú v takom prípade obsolentnými, pretože nehrozí prevod vlastníctva objektu. Z dôvodovej správy vyplýva, že § 13 českého zákona o výkone trestu odňatia slobody je vedený princípom poskytovania zamestnanosti odsúdených, prípadne potrebami obce, v ktorej objekt sídli. Aj keď pojmy „správa a prevádzka“ nie sú definované, dôvodová správa napovedá, keď ustanovuje, že: „*Do úvahy prichádza široká škála modifikácie od obyčajného prenájmu objektu, ktorý nebude spojený so žiadoucou ďalšou aktivitou vlastníka objektu, až po prevažujúcej zabezpečovanie správy a prevádzky väznice iným subjektom ako je Väzenská služba. Tej však vždy zo zákona zostáva zodpovednosť za ostrahu väznice, zaobchádzanie s odsúdenými a za dodržiavanie zákonných podmienok výkonu trestu.*“ Možno teda vychádzať z negatívneho vymedzenia, že správou a prevádzkou je všetko, čo zákonom nezostáva iba v kompetencii Väzenskej služby – široký pojem „dodržiavanie zákonných podmienok výkonu trestu“ možno obmedziť výkla- dom ako ustanovenie o tom, kto za to zodpovedá, t. j. v rámci výchovných programov či zaradovania do práce musí rozhodovať Väzenská služba, ako bude zaobchádzané s odsúdeným, aby nedošlo k porušeniu zákona a účelu trestu.²⁷

Česká legislatíva teda, aj keď nie úplne jednoznačným spôsobom, ale predsa, stanovila, výkon ktorých činností možno zmluvným spôsobom previesť na súkromný subjekt a ktoré činnosti zostanú vo výlučnej kompetencii štátu. Činnosti, ktoré by neboli presunuté na súkromný subjekt, by mohli byť vykonávané odsúdenými.²⁸ Ako samostatný parciálny problém sa javí zamestnávanie odsúdených, a to práve v prípade zamestnávania súkromným subjektom.

Je potrebné dodať, že v súvislosti s prípravami vyššie uvedeného českého zákona o vý- kone trestu odňatia slobody sa v Českej republike začalo uvažovať nad možnosťami reali- zácie privatizácie väzenského systému, a to formou tzv. PPP projektov. Aj po takmer 25 ro- koch možno konštatovať, že uvedená myšlienka nenadobudla reálne podoby, a to i napriek tomu, že prebiehali reálne snahy o jej uskutočnenie. Koncom roku 2006 sa malo začať s výstavbou privátnej väznice na pozemkoch v Rapoticiach, ktoré armáda Českej republi-

- 26 ŠTRKOLEC, M.: Väzenstvo Slovenskej republiky – vybrané problémy súčasnosti a perspektívy do budúcnosti. In: Trestná politika štátu – história, súčasnosť a perspektívy. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 311.
- 27 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 161.
- 28 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 162.

ky bezplatne previedla na Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky. Súkromný partner Českej republiky mal podľa pôvodných zámerov súkromnú väznicu navrhnuť, postaviť, finančovať a následne zabezpečiť prevádzku a zamestnávanie odsúdených osôb po určité obdobie (25 rokov). V uvedenom období mal štát na základe nájomného vzťahu postupne splácať súkromnému partnerovi výšku jeho investícii. Po skončení doby trvania zmluvy malo dôjsť k spätnému prevodu príslušných práv a povinností, respektívne majetku na Väzenskú službu Českej republiky. Súkromnú väznicu v Rapoticiach mala riadiť osoba orgánu verejnej moci, jeho zástupcom mala byť osoba zo súkromného sektoru, pričom dozor a bezpečnosť by za súčasného prevádzkovania súkromným subjektom zabezpečovala Väzenská služba Českej republiky. I napriek uvedeným snahám projekt súkromných väzníc v Českej republike s konečnou platnosťou zastavila vláda Českej republiky v júni 2013.²⁹

Z analýzy právnych predpisov upravujúcich výkon trestu odňatia slobody je zrejmé, že tieto predpisy pri svojom prijímaní so spoluprácou verejného sektoru a súkromného sektoru pri zabezpečovaní výkonu trestu odňatia slobody nepočítali. S možnosťou väznice v správe súkromného subjektu tak počíta iba § 13 českého zákona o výkone trestu odňatia slobody, ale jeho úprava je iba obyčajným pripustením existencie väznice v objekte, ktorý nie je v správe väzenskej služby a práva a povinnosti vlastníka a Väzenskej služby vymedzuje iba skratkovito a všeobecne. Český zákon o výkone trestu odňatia slobody ustanovuje, že súkromný objekt, v ktorom je väzničia zriadená, spravuje a prevádzkuje vlastník objektu na základe zmluvy uzavorennej s Väzenskou službou. Vo vzťahu k tomuto ustanoveniu sa vedú diskusie týkajúce sa toho, či je vôbec možné, aby v praxi súkromný objekt väznicu spravoval a prevádzkoval, prihliadajúc osobitne na bezpečnostné riziká. Väzenská služba však aj v súkromných väzničiach zodpovedá za stráženie, zaobchádzanie s odsúdenými a dodržiavanie zákoných podmienok výkonu trestu. Vzhľadom k tomu, že sa pohybujeme na poli uplatňovania verejnej moci voči odsúdeným, u ktorých po dobu výkonu trestu odňatia slobody dochádza k obmedzeniu alebo pozbaveniu niektorých základných práv a slobôd, je nutné starostlivo zvážiť, ktoré činnosti súvisiac s bežným chodom väzničia môže vykonávať iba Väzenská služba a ktoré činnosti môžu byť zverené súkromnému subjektu.³⁰ Podľa *Tlapák Navrátilovej* možno vo všeobecnosti konštatovať, že činnosti, ktoré v rámci povolených zásahov priamo obmedzujú niektoré základné právo alebo slobodu môže uskutočňovať iba Väzenská služba.

Pri úvahách o výstavbe súkromných väzníc v podmienkach Slovenskej republiky, ktoré by boli vo vlastníctve a správe súkromného prvku, narážame na legislatívnu prekážku. Vychádzajúc z platnej právnej úpravy výkonu trestu odňatia slobody a Zboru väzenskej a justičnej stráže³¹ v kontexte súkromného väzenského zariadenia je nutné akcentovať dve

- 29 BIEDERMANOVÁ, E.: Je výkon trestu odňatí slobody v nestátnich objektoch v českých podmínkach reálny? In: Trestněprávní revue. 2014, roč. 13, č. 5, s. 121.
- 30 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vezeňství budoucnosť? In: III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 162–163
- 31 V zmysle § 1 a § 2 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže je ZVJS ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý plní úlohy na úseku výkonu väzby, výkonu trestu odňatia slobody, ochrany objektov zboru, objektov detenčného ústavu a v ich blízkosti, ako aj ochranu verejného poriadku a bezpečnosti v objektoch súdu, objektoch prokuratúry a v ich blízkosti. ZVJS organizačne tvoria generálne riaditeľstvo, ústavy na výkon väzby, ústavy na výkon trestu odňatia slobody, ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a nemocnica

relevantné ustanovenia. Tým prvým ustanovením je § 5 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody, podľa ktorého je miestom výkonu trestu odňatia slobody ústav na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia, stredným stupňom stráženia a maximálnym stupňom stráženia, ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a oddelenie na výkon trestu zriadené v ústave na výkon väzby, ako aj nemocnica pre obvinených a odsúdených. Tým druhým je § 49 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zákon o ZVJS“), podľa ktorého je „objektom zboru“ nehnuteľný majetok štátu v správe generálneho riaditeľstva alebo ústavu podľa osobitného predpisu a „chráneným objektom“ objekt generálneho riaditeľstva, objekt ústavu alebo objekt detenčného ústavu. Osobitným právnym predpisom sa myslí zákon NR SR č. 278/1993 o správe majetku štátu (ďalej len „zákon o správe majetku štátu“).

Možnosť, aby ústav na výkon trestu odňatia slobody vykonával svoje zákonom stanovené činnosti a svoju pôsobnosť v objekte, ktorý nie je vo vlastníctve štátu, nie je výslovne upravená. Rovnako nie je výslovne upravená ani možnosť zveriť činnosti súvisiace so správou objektu, v ktorom je vykonávaný trest odňatia slobody, subjektu odlišnému od ústavu na výkon trestu odňatia slobody, resp. od ZVJS.³²

Aby sa však v našich podmienkach umožnila existencia súkromných väzníc na výkon trestu odňatia slobody, nevyhnutne by bola potrebná novelizácia príslušných „väzenských“ predpisov, ktoré by jednoznačne upravili možnosť existencie súkromnej väznice v takej podobe, kedy by samotný objekt väzenského zariadenia bol vo vlastníctve súkromného prvkmu a nie štátu. Následne, podobne ako v Českej republike, by bolo potrebné jasne zadefinovať okruhy kompetencií Zboru väzenskej a justičnej stráže, ako aj samotného súkromného prvkmu. Okruh činností ZVJS exaktne definovaný je, a to prostredníctvom právnej úpravy obsiahnutej v zákone o ZVJS.

Kompetencie ZVJS sú definované v § 4 zákona o ZVJS³³. Z uvedených kompe-

pre obvinených a odsúdených. Generálne riaditeľstvo a ústavy zriaďuje a zrušuje Ministerstvo spravodlivosti SR. Generálne riaditeľstvo riadi a kontroluje ústavy. Ústavy vykonávajú svoju činnosť podľa zákona o ZVJS, ako aj podľa osobitných predpisov.

- 32 Aktualizácia Štúdie uskutočnitelnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 98
- 33 Podľa ustanovenia § 4 ods. 1 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže, ktorý upravuje pôsobnosť Zboru, Zbor v rámci svojej pôsobnosti: a) zabezpečuje výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody; b) zabezpečuje ochranu objektov zboru a objektov detenčného ústavu; c) zabezpečuje stráženie obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a osôb v detencii umiestnených v detenčnom ústave a dozor a dohľad nad obvinenými a odsúdenými; d) zabezpečuje bezprostredné prenasledovanie obvinených na úteku z výkonu väzby, odsúdených na úteku z výkonu trestu odňatia slobody alebo odsúdených, ktorí sa nedovolené vzdialili z otvoreného oddelenia ústavu alebo nestráženého pracoviska mimo ústavu, alebo osôb umiestnených v detenčnom ústave, ak sú na úteku z detenčného ústavu (ďalej len „osoba na úteku“); e) zabezpečuje penitenciárnu starostlivosť o odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody; f) zabezpečuje činnosti zamerané na zamestnávanie obvinených a odsúdených; g) zabezpečuje ochranu poriadku a bezpečnosti v objektoch súdu a objektoch prokuratúry a nerušený priebeh konania v nich; h) zabezpečuje ochranu verejného poriadku v blízkosti objektov zboru, objektov detenčného ústavu, objektov súdu a objektov prokuratúry, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie účelu výkonu väzby, účelu výkonu trestu odňatia slobody, účelu

tencií je zjavné, že ZVJS v rámci svojej pôsobnosti zabezpečuje rôzne úlohy. Osobitne akcentujeme, že ZVJS zabezpečuje výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody; ochranu objektov ZVJS, teda aj ústavov na výkon trestu odňatia slobody; stráženie obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody, osôb v detencii umiestnených v detenčnom ústave, ako aj dozor a dohľad nad obvinenými a odsúdenými; penitenciárnu starostlivosť o odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody; činnosti zamerané na zamestnávanie obvinených a odsúdených; ochranu verejného poriadku v blízkosti objektov zboru, objektov detenčného ústavu, objektov súdu a objektov prokuratúry, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie účelu výkonu väzby, účelu výkonu trestu odňatia slobody, účelu výkonu detencie a nerušeného priebehu konania v objektoch súdu a objektoch prokuratúry; v objekte súdu zadržanie obvineného a jeho dodanie do výkonu väzby a zadržanie odsúdeného a jeho dodanie do výkonu trestu odňatia slobody v súlade s osobitným predpisom; zabezpečuje a vykonáva na území Slovenskej republiky eskorty obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a dodávanie osoby po výkone trestu odňatia slobody na výkon ochranného liečenia do zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti, na výkon ochrannej výchovy do výchovného zariadenia alebo na výkon detencie do detenčného ústavu; zdravotnú starostlivosť pre príslušníkov zboru, zamestnancov zboru, obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a iné osoby; pôsobí vo vymedzenom rozsahu podľa osobitného predpisu ako orgán činný v trestnom konaní; spolupracuje s väzenskými správami iných štátov. Nositel'om týchto

výkonu detencie a nerušeného priebehu konania v objektoch súdu a objektoch prokuratúry; i) zabezpečuje v objekte súdu zadržanie obvineného a jeho dodanie do výkonu väzby a zadržanie odsúdeného a jeho dodanie do výkonu trestu odňatia slobody v súlade s osobitným predpisom; j) vybavuje sťažnosti obvinených a odsúdených podľa tohto zákona a sťažnosti podané podľa osobitného predpisu; k) zabezpečuje a vykonáva na území Slovenskej republiky eskorty obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a dodávanie osoby po výkone trestu odňatia slobody na výkon ochranného liečenia do zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti, na výkon ochrannej výchovy do výchovného zariadenia alebo na výkon detencie do detenčného ústavu (ďalej len „dodávanie osoby“); l) vykonáva program ochrany svedka počas výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody podľa osobitného predpisu; m) zabezpečuje zdravotnú starostlivosť pre príslušníkov zboru, zamestnancov zboru, obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a iné osoby; n) pôsobí vo vymedzenom rozsahu podľa osobitného predpisu ako orgán činný v trestnom konaní; o) odhaľuje trestné činy príslušníkov zboru a v objektoch zboru aj zamestnancov zboru, odhaľuje trestné činy obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a zisťuje ich páchateľov; p) zabezpečuje v objektoch zboru, objektoch detenčného ústavu, objektoch súdu, objektoch prokuratúry, objekte ministerstva a objekte, v ktorom sídli Súdna rada Slovenskej republiky pátranie po hľadaných osobách lustráciou v pátracích informačných systémoch vedených Policajným zborom podľa osobitného predpisu; q) plní úlohy na úseku boja proti terorizmu a organizovanému zločinu; r) spolupracuje pri plnení svojich úloh so štátnymi orgánmi, obcami, ozbrojenými silami, ozbrojenými zborami, inými právnickými osobami a fyzickými osobami; s) spolupracuje s väzenskými správami iných štátov; t) vedie evidencie a štatistiky potrebné na plnenie úloh zboru; u) plní úlohy orgánu štátnej správy a iné úlohy, ak tak ustanovuje tento zákon alebo osobitný predpis. Podľa ustanovenia § 4 ods. 1 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže Zbor plní v rozsahu svojej pôsobnosti aj úlohy na úseku prevencie.

kompetencií by podľa nášho názoru mal aj naďalej zostať ZVJS, a to aj vtedy, kedy by naša právna úprava pripustila výkon trestu odňatia slobody v iných priestoroch, ktoré nie sú majetkom štátu. Plnenie zákonných povinností a realizácia zákonných oprávnení príslušníkov ZVJS je v mnohých prípadoch spojená so zásahom do práv a slobôd tretej osoby, obvineného, odsúdeného či osoby v detencii; predstava, že by uvedené úlohy mal vykonávať súkromný partner, je nemysliteľná, a to osobitne s poukazom na ústavnoprávne zakotvenie základných ľudských práv a slobôd, ktoré môžu byť obmedzené len verejnou mocou a len na základe zákona, čo explicitne vylučuje, aby oprávnenia verejnej moci súvisiace so zásahom do základných práv a slobôd boli zverené súkromnému subjektom.

Ustanovenie § 49 zákona o ZVJS definuje základné pojmy, ktoré bezprostredne súvisia s kompetenciami a úlohami ZVJS, resp. príslušníkov ZVJS, ktoré vykonávajú aj na úseku výkonu trestu odňatia slobody v štátnych väzenských zariadeniach. ZVJS zabezpečuje ochranu, teda súhrn opatrení, ktorých cieľom je zaistíť bezpečnosť objektov a predchádzať alebo zamedziť narušaniu ustanoveného poriadku v nich. Ochrana zahŕňa stráženie a obranu: stráženie predstavuje súhrn služobných činností realizovaných príslušníkmi zboru s využitím určených prostriedkov a ustanovených postupov zameraných na ochranu určených objektov a na kontrolu pohybu alebo činnosti obvinených, odsúdených a osôb umiestnených v detenčnom ústave s cieľom zabrániť ich útek; obranu predstavuje aktívny spôsob odrazenia útoku na chránený objekt príslušníkmi zboru s využitím určených prostriedkov a ustanovených postupov. Ďalším nadväzujúcim pojmom je eskorta, ktorou sa rozumie sprevádzanie a stráženie obvineného alebo odsúdeného spravidla ozbrojeným príslušníkom zboru s cieľom zabrániť ich útek.

Relevantným pojmom je aj dozor, dohľad, objekt zboru a chránený objekt. Dozorom nad obvineným alebo odsúdeným sa rozumie súhrn služobných činností príslušníka zboru, pri ktorých sa vykonáva stála kontrola pohybu alebo činnosti obvineného alebo odsúdeného. Dohľadom nad obvineným alebo odsúdeným sa na účely tohto zákona rozumie súhrn služobných činností príslušníka zboru, pri ktorých sa vykonáva nepravidelná kontrola pohybu alebo činnosti obvineného alebo odsúdeného. Vzhľadom na obsahovú náplň, podstatu a vecný charakter uvedených pojmov predstavujúcich základné úlohy a kompetencie ZVJS, pri ktorých dochádza aj k priamemu kontaktu s odsúdenými, by súkromný prvok vo väzenstve mohol zabezpečovať iba úlohy, ktoré sa netýkajú priameho kontaktu s odsúdenými, nezasahujú priamo do základných práv a slobôd, činnosti, ktoré nemajú mocenský charakter a súčasne sa z hľadiska ich povahy a efektívnosti javia ako vhodné pre to, aby boli realizované súkromným prvkom.

Ako už bolo vyšie uvedené, objekt ZVSJ predstavuje nehnuteľný majetok štátu v správe generálneho riaditeľstva alebo ústavu na výkon trestu odňatia slobody podľa osobitného predpisu. Správu majetku štátu vykonáva generálne riaditeľstvo a ústav na výkon trestu odňatia slobody podľa osobitného predpisu, pokial' zákon o ZVJS v § 49 ods. 2, 4 neustanovuje inak. Chráneným objektom sa rozumie objekt generálneho riaditeľstva, objekt ústavu alebo objekt detenčného ústavu.

Aj toto sú z nášho pohľadu dôležité ustanovenia, s ktorými je potrebné sa pri myšlienke zavádzania súkromných väzníc (ktoré by neboli majetkom štátu, ale ma-

jetkom súkromného partnera) vysporiadať. Potreba legislatívnej zmeny by nevznikla len vo vzťahu k zákonu o výkone trestu odňatia slobody, ale aj vo vzťahu k zákonu o ZVJS. Zákon o výkone trestu odňatia slobody by musel ustanovením upravujúcim miesto výkonu trestu odňatia slobody³⁴ pripustiť existenciu súkromnej väznice vo vlastníctve súkromného prvku. Zákon o ZVJS by musel reflektovať uvedené zmeny a rozšíriť kompetencie príslušníkov ZVJS, resp. samotného ZVJS aj na objekty ako miesta výkonu trestu odňatia slobody neštátneho charakteru. Využiť by bolo možné v tomto prípade analogický postup, ako v prípade detenčného ústavu. Detenčný ústav nie je organizačnou súčasťou ZVJS, je len chráneným objektom ZVJS, ktorému ZVJS poskytuje ochranu, teda stráženie a obranu, pričom zákon o ZVJS špecifikuje v niektorých ustanoveniach aspekty týkajúce sa výkonu detencie a jej účelu exaktne a v ostatných prípadoch situáciu rieši všeobecné ustanovenie § 68 ods. 4 zákona o ZVJS, podľa ktorého, kde sa v zákone o ZVJS používa pojem „obvinený“ alebo „odsúdený“, rozumie sa tým aj osoba v detencii, ak zákon o ZVJS neustanovuje inak. Predmetné ustanovenie sa nevzťahuje na § 4 ods. 1 písm. c) zákona o ZVJS, podľa ktorého ZVJS zabezpečuje stráženie obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a osôb v detencii umiestnených v detenčnom ústave a dozor a dohľad nad obvinenými a odsúdenými ani na § 49 ods. 6 a ods. 7 zákona o ZVJS, ktoré upravujú pojmy dozor nad obvineným a odsúdeným a dohľad nad obvineným a odsúdeným. Syntézou uvedených ustanovení možno dospiť k záveru, že ZVJS nebude v detenčnom ústave vykonávať dozor a dohľad nad osobami v detencii, ale iba ich stráženie. Vylúčenie dozoru nad odsúdeným a dohľadu nad odsúdeným by však v súkromných väzniciach podľa nášho názoru neprichádzalo do úvahy (v prípade, ak by uvedené kompetencie boli ponechané na ZVJS). Taktiež § 68 ods. 5 zákona o ZVJS, podľa ktorého, kde sa v zákone o ZVJS používa pojem „účel výkonu väzby“ alebo „účel výkonu trestu odňatia slobody“, rozumie sa tým aj účel výkonu detencie. Napriek skutočnosti, že detenčný ústav nie je objektom ZVJS, ZVJS má upravené príslušné kompetencie vo vzťahu k tomuto inštitútu. Samozrejme možno namietať, že uvedený analogický postup nie je namieste, keďže detenčný ústav nie je súkromné zariadenie; predmetné ustanovenia neboli analyzované v kontexte vlastníctva objektu, či ide o štátny alebo súkromný majetok, ale v kontexte miesta výkonu a vymedzenia kompetencií ZVJS, ktorý daný objekt nemá v správe. V prípade existencie súkromných väzníc, kedy by väzenské zariadenie nebolo vo vlastníctve štátu, ale vo vlastníctve súkromného prvku, by bolo potrebné v zákone o ZVJS vymedziť exaktne povinnosti a oprávnenia ZVJS aj vo vzťahu k súkromnej väznici ako miestu výkonu trestu odňatia slobody, ale súčasne by bolo potrebné vymedziť aj činnosti a úlohy, ktoré by bolo možné delegovať zo ZVJS na súkromný prvok. Znova akcentujeme, že by sa malo jednať len o úlohy, ktoré nemajú mocenský charakter, nespôsobujú zásah do základných práv a slobôd a z povahy vecného charakteru je akceptovateľné a prijateľné ich zabezpečovanie súkromným prvkom.

34 Ustanovenie § 5 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje miesto výkonu trestu, podľa ktorého sa trest odňatia slobody vykonáva v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia, stredným stupňom stráženia a maximálnym stupňom stráženia, v ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a v oddelení na výkon trestu zriadenom v ústave na výkon väzby, ako aj v nemocnici pre obvinených a odsúdených.

Alebo práve naopak, teoreticky možno pripustiť aj zúženie týchto kompetencií, čo by bolo možné zabezpečiť negatívnym vymedzením v kontexte miesta výkonu trestu odňatia slobody. V každom prípade však v našej právnej úprave, v zákone o ZVJS, absentuje splnomocňovacie ustanovenie, na základe ktorého by mohol ZVJS svoje kompetencie delegovať na iný subjekt, v kontexte súkromných väzníc na súkromný prvok. Naša právna úprava nepredpokladá vlastníctvo ani prevádzku ústavu na výkon trestu odňatia slobody súkromným prvkom, a preto je nevyhnutná a potrebná zmena legislatívy v oblasti väzenstva tak, aby činnosti pri prevádzke väzenského zariadenia mohol vykonávať aj súkromný prvok.

Za súčasne existujúcich podmienok by sme mohli po vzore Českej republiky uvažovať len o otázke zamestnávanie odsúdených, kde kompetencie vykonáva práve ZVJS, kde na základe koncesných zmlúv bude zabezpečovať zamestnávanie odsúdených súkromný partner. Otázku či už pravidelnej alebo nepravidelnej kontroly osôb v zariadeniach obmedzujúcich osobnú slobodu, slobodu pohybu a pobytu, si v súčasných podmienkach nie je možné predstaviť v súkromnom sektore. K tejto téme zaujímavú myšlienku rozpracováva prof. Holländer v kontexte „korózie skrytého kódu moderného štátu“: „*Javová podoba zásadných zmien v systéme štátneho aparátu (v sústave štátnej byrokracie) je daná i eróziou „skrytého kódu“ moderného štátu. Nejedná sa tu o veľkosť, o dinosaúri rozmer štátu, skôr „o výpredaj“ jeho funkcií. Pod náporom požiadaviek zmenšovania, zoštíhlňovania štátu dochádza k „privatizácii“ jeho funkcií, zmyslu a účelu jeho pôsobenia. Sme teda svedkami outsouringu štátu. Tento proces možno ilustrovať príkladmi aj trendami.*“³⁵

5. Súkromné väznice v Maďarsku³⁶

Model verejno-súkromného partnerstva funguje aj v susednom Maďarsku, kde od roku 2008 sú odsúdení umiestňovaní do dvoch súkromných väzníc (SZOMBATHELY a TISZÄLÖK), kde dochádza k výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody u odsúdených mužov a žien, a to vo všetkých stupňoch stráženia; súčasťou týchto zariadení je aj výkon väzby. Tento model väzenského zariadenia je dotovaný z verejných a súkromných zdrojov.

Na webovej stránke Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky sa v súčasnosti eviduje 10 ústavov na výkon trestu odňatia slobody a 8 väzenských zariadení, kde je súčasne prítomný ústav na výkon väzby a ústav na výkon trestu odňatia slobody, teda spolu 18 väzenských zariadení, z ktorých 13 objektov je starších ako 30 rokov, pričom aktuálne je vo výstavbe nový objekt ako súčasť väzenských zariadení. V Maďarsku je v súčasnosti v prevádzke 31 štátnych väzníc, 2 súkromné väznice a avizovaná je potreba výstavby ďalších 8 väzenských zariadení (s vysokou pravdep-

35 HOLLÄNDER, P.: Soumrak moderného štátu. In: OROSZ, L., BREICHOVÁ, M., MAJERČÁK, T. (eds.) 20 rokov Ústavy Slovenskej republiky – I. Ústavné dni: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie I. zväzok : Košice, 3. – 4. októbra 2012. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2012, s. 59–60.

36 V časti štúdie „5. Súkromné väznice v Maďarsku“ autor spracoval poznatky, ktoré nadobudol počas osobnej návštevy súkromnej väznice TISZÄLÖK realizovanej v rámci riešenia projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty“.

dobnosťou štátneho charakteru). Dôvodom je skutočnosť, že mesačné platby, ktoré štát uhrádza súkromnej spoločnosti, sú príliš vysoké.

Súkromná väznica v Maďarsku – TISZÄLÖK disponuje ubytovacou kapacitou pre 700 väzňov, plus 10%, teda 770 väzňov. Náklady na jedného väzna v súkromnej väznici predstavujú ročne 8000 až 10 000 forintov. Prvé konečné rozhodnutie vybudovať súkromnú väznicu bolo prijaté v roku 2004. Následne o dva roky neskôr v roku 2006 začala výstavba súkromného väzenského zariadenia. Výstavba celého objektu trvala 16 mesiacov. Zabezpečenie objektu potrebným technickým vybavením trvalo 6 mesiacov. Až následne boli v súkromnej väznici umiestnení prví odsúdení (viď nižšie).

Objekt bol postavený na tzv. zelenej lúke; výstavbu zabezpečila súkromná obchodná spoločnosť (ekvivalent našej s. r. o.). Uchádzačov o výstavbu bolo viac, súkromná spoločnosť bola vybraná na základe výsledkov tendra. Hodnota stavby bola v konečnom dôsledku vyčíslená na 9 miliárd forintov. Súkromná spoločnosť zabezpečuje prevádzku objektu, vrátane energií a potrebného servisu. Štát platí súkromnej spoločnosti mesačné platby vo výške 200 miliónov forintov. Zamestnanci Veliteľstva výkonu trestu (ďalej len Zbor, keďže ide o ekvivalent nášho ZVJS) sú zamestnanci štátu, rovnako strážna služba sú štátmi zamestnanci, ale ostatní personál ako napríklad zamestnanci kuchyne, upratovacej služby, práčovne sú zamestnanci súkromnej spoločnosti. Odsúdení väzni však participujú na uvedených činnostiach (práca v kuchyni, v práčovni, upratovacie práce). Zdravotnú starostlivosť zabezpečuje štát. V súkromnej väznici je 24 hodín prítomný ošetrovateľ, pričom lekár dochádza do väzenského zariadenia buď v pravidelných intervaloch, alebo aj v prípadoch *ad hoc* (lieky na lekársky predpis tzv. recept vypisuje lekár, pričom úhrada liekov sa zabezpečuje mimo väznicu). K štátnym zamestnancom patria aj pedagógovia a psychológovia. V roku 2018 (september) bol počet štátnych zamestnancov 300 a počet súkromných zamestnancov (zamestnancov súkromnej spoločnosti) bol 50.

Akékoľvek typy právnych vzťahov medzi štátom a súkromnou spoločnosťou sú riešené zmluvne, pričom zmluva o nájme bola uzatvorená na dobu 15 rokov. V roku 2018 zostávalo z doby nájmu ešte 5 rokov. Podľa účtovných záznamov nie je tento vzťah a model fungovania vyhovujúci, a preto budú všetky kroky po uplynutí 15 ročnej doby smerovať k odkúpeniu objektu patriaceho súkromnej spoločnosti štátom, ktorý si predmetné priestory len prenajíma. Po 10 rokoch bola vykonaná analýza, ktorá vedie k týmto záverom; analýzou bolo zistené, že po 10 rokoch boli splatené náklady výstavby objektu a ďalších 5 rokov všetky platby už budú predstavovať iba zisk pre súkromnú spoločnosť. Maďarské väzenstvo teda zastáva cestu skôr deprivatizácie väzenstva ako cestu privatizácie väzenstva.

Stále je však model fungovania súkromnej väznice pozorovaný a zo strany riaditeľa (veliteľa) súkromnej väznice dochádza k permanentným kontrolám. Otázkou však zostáva, či po prechode objektu väzenského zariadenia na štát zostane zachovaný nastolený štandard. Štátne väznice disponujú oveľa nižšou úrovňou, pričom je otázne, či štát dokáže zachovať takýto štandard (je potrebné upriamiť pozornosť na skutočnosť, že v prípade súkromnej väznice ide o nové priestory, objekt bol vybudovaný na tzv. zelenej lúke, preto vyvstáva otázka, či štát zabezpečí rovnakú údržbu priestorov ako súkromná spoločnosť).

Prví väzni iba mužského pohlavia boli v súkromnej väznici umiestnení dňa 14. januára 2008, konkrétnie šlo o 40 dospelých mužov. Až v roku 2015 boli prvýkrát umiestnené v súkromnej väznici aj ženy; mladiství odsúdení neboli umiestnení žiadny. Možno konštatovať, že v Maďarsku sa taktiež rozlišuje vonkajšia (súdna) a vnútorná diferenciácia. Odsúdených rozdeľuje do jednotlivých väzníc Celoštátne veliteľstvo výkonu trestu v Budapešti (ekvivalent nášho GR ZVJS).

Objekt je vnútorne členený na pavilóny, ktoré svojou ochranou, bezpečnostným zabezpečením a prítomnosťou obmedzení pre odsúdených rešpektujú diferencované stupne stráženia. Objekt je architektonicky navrhnutý tak, že v strede je prítomná okrúhla ústredná miestnosť, kde je prítomná strážna bunka a následne do štyroch strán vedú samostatné rovné chodby, po oboch stranách ktorých sú cely a ďalšie potrebné miestnosti (sklady, práčovne a podobne). Súčasťou väzenského objektu sú aj pracoviská, ktoré sú umiestňované v exteriéri, pričom nie všetky pracoviská sú strážené; práca odsúdených prebieha aj na nestrážených pracoviskách (dokonca odsúdení v najmiernejšom stupni stráženia môžu cez víkendy navštievať svoje domovy). Celková rozloha objektu súkromnej väznice je 113.638,5 m² (11,3 ha), čo predstavuje pre porovnanie rozlohu 15 futbalových ihrísk (objekt súkromnej väznice tvorí 526 miestností). Cely sú zvonka farebne označené, rôzne farby pre rôzne oddelenie a súčasne číselne označené, a to z praktických dôvodov (v prípade požiaru ľahšia orientácia).

Objekt súkromnej väznice je monitorovaný prostredníctvom 300 súčasne zapojených kamier a senzorov pohybu. Predmetné technické monitorovacie zariadenia zabezpečila súkromná spoločnosť. Vnútorná architektonická výstavba súkromnej väznice je z bezpečnostného a hlavne preventívneho-útekového hľadiska zabezpečená tak, že odsúdený by pri pokuse o útek musel prekonáť asi 13 dverí (počnúc dverami cely), čo značne stáže možnosť úteku „bez povšimnutia“. Traja operátori sledujú súčasne 12 obrazoviek, zabezpečujú otváranie dverí, sledujú elektronické náramky, a to v priebehu 24 hodín denne; monitorovacie zariadenia sú vybavené aj funkciou nočného videnia.

Okrem hlavného vchodu súkromnej väznice disponuje táto aj osobitným zásobovacím vchodom. Tak pri hlavnom, ako aj pri zásobovacom vchode dochádza k osobným prehliadkam, v prípade potreby aj za použitia psov.

Pokiaľ ide o zamestnanie odsúdených väzňov, na pracoviskách mimo súkromnej väznice môže pracovať 30 väzňov, v roku 2018 (september) bolo celkovo zamestnaných 300 väzňov. Eskorty väzňov zabezpečujú autobusy, pričom náklady na prevoz (náklady na palivo) uhrádzajú súkromná spoločnosť.

Podobne ako v Slovenskej republike, aj maďarská právna úprava umožňuje premenu zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, aj keď presnejší názov je prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody do domáceho väzenia, pričom tento inštitútu je viazaný na splnenie prísnych podmienok, ktoré sú aj príne posudzované.

Súčasťou vybavenia cely je aj televízny prijímač ako štandardné vybavenie cely, a to bez nákladov. V prípade, ak odsúdený televízny prijímač poškodí alebo zničí, nový televízny prijímač je na celu umiestnený až vtedy, keď uhradí škodu. Odsúdený však môžu mať aj vlastný televízny prijímač za rovnakých podmienok ako u nás.

V celách sú odsúdení ubytovaní po dvoch. Ubytovanie individuálne (po jednom) je možné len v najprísnejšom stupni stráženia, a to len vtedy, ak odsúdený nemá sklo-

ny k samovražde. Na úseku doživotných trestov sú odsúdení vždy umiestňovaní samostatne, pričom sú 24 hodín denne monitorovaní. V roku 2018 v súkromnej väznici vykonávalo svoj doživotný trest odňatia slobody 10 väzňov. Zo skúseností z práce s odsúdenými vyplýva, že najlepšie na väzenskú aklimatizáciu reagujú tzv. psychopati, teda osoby so špecifickou poruchou osobnosti.

Odsúdený môže v súkromnej väznici nadobudnúť aj vzdelanie, zabezpečuje sa možnosť získania rôznych stupňov vzdelania.

Ochranné liečenie nie je súčasťou výkonu trestu odňatia slobody. Ochranné liečenie (psychiatrická liečba odsúdeného) sa vykonáva iba v ústave označovanom skratkou IMEI v Budapešti. Tento ústav nesie špecifický názov – Súdna pozorovacia a psychiatrická liečebna (Pozorovací a psychiatrický liečebný ústav justície), pre ktorý sa používa vyššie uvedená skratka IMEI. Predmetný ústav je zriadený v rámci Ústavu na výkon trestu odňatia slobody (s dvoma rôznymi stupňami prísnosti stráženia) v Budapešti. Je jediný svojho druhu pre celé územie Maďarska. IMEI je považovaný za miesto výkonu donucovacích prostriedkov liečebného charakteru, ktorý je ako odborný psychiatrický liečebný ústav integrovanou súčasťou ústavu pre výkon trestu. IMEI funguje ako uzatvorený zdravotnícky ústav s celoštátnou pôsobnosťou pod vedením ministra zodpovedného za výkon trestu. IMEI je tzv. prototypom „nemocnice vo väzení“. Dozor nad IMEI vykonáva ministerstvo spravodlivosti, odborný dozor vykonáva Celostátne veliteľstvo výkonu trestu. Praktický dozor vykonáva minister zodpovedný za zdravotníctvo, pričom má voči ministru zodpovednému za výkon trestu (minister spravodlivosti) informačnú povinnosť. Vedúcom IMEI je hlavný riaditeľ/ hlavný lekár, ktorý spolu s veliteľom/ riaditeľom budapeštianskeho ústavu na výkon trestu určujú Spoločné úlohy vonkajšieho stráženia IMEI a ústavu na výkon trestu odňatia slobody.³⁷

Súkromná väznica prevádzkuje aj väzenskú jedáleň. V jedálni však môžu obedovať len odsúdení zo stredného stupňa stráženia, ktorí pracujú na vnútorných väzenských pracoviskách. Všetci ostatní väzni jedia na svojich celách. Obsluhu pri roznášaní jedál zabezpečujú samotní väzni. Na dverách každej cely sú pritom kriedou na tabuľkach vyznačené prípadné obmedzenia v strave či špeciálne diétne stravovanie; dokonca aj informácie o sprchovaní, v prípade, že cela nie je vybavená sprchou.

Okrem jedálne k vybaveniu súkromnej väznice patrí aj ošetrovňa, zubár a špecialista urológ. Ako už bolo vyššie uvedené, zdravotnú starostlivosť zabezpečuje lekár, ktorý dochádza do súkromnej väznice v pravidelných intervaloch. Ak je potrebné urgentne poskytnúť zdravotnú starostlivosť, túto môže poskytnúť nemocnica v meste Tókol; inak zdravotnú starostlivosť (dlhodobejšiu z časového hľadiska) zabezpečuje ústav IMEI, ktorý je v tomto chápam istým ekvivalentom našej nemocnice pre obvinených a odsúdených v Trenčíne.

Odsúdení v súkromných väzniciach majú rovnaké rovnošaty ako odsúdení v štátnych väzniciach (vzorované košele, sivé nohavice; odsúdená si môže vybrať medzi dlhou sivou sukňou alebo sivými nohavicami). Rovnošaty, ako aj pranie rovnošiat zabezpečuje súkromná spoločnosť.

Pokiaľ ide o vybavenie izby, nemajú poschodové posteľe ako u nás; niektoré cely sú vybavené aj sprchou, iné oddelenia majú spoločné sprchy na chodbe. Každá cela

37 FERENČÍKOVÁ, S.: Detencia v trestnom práve. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 214–215.

je vybavená sociálnym zariadením. Na celách sa umožňuje odsúdeným aj fajčiť, ale v tom prípade musia vypísat' písomnú žiadosť.

Súčasťou väzenských priestorov určených pre väzňov sú aj osobitné priestory, ako kultúrna miestnosť, telocvična, spoločenská miestnosť, knižnica (táto disponuje rôznymi knihami), miestnosť určená pre náboženské obrady (náboženské obrady prebiehajú oddelene pre mužov a pre ženy; odsúdený si môže požiadať o náboženstvo), ako aj miestnosti, kde prebiehajú individuálne alebo kolektívne terapie ako súčasť programu zaobchádzania s odsúdenými.

Osobitný priestor – väzenská izba – je zabezpečená pre tých, ktorí ukončujú výkon trestu odňatia slobody. Táto miestnosť je vybavená sice skromne, ale za to cím menej väzensky a pripomína skôr klasickú obývačku. V takejto izbe môže byť odsúdený ubytovaný po dobu 2 týždňov pred skončením výkonu trestu. Súčasťou je aj oddelená kúpeľňa. Takéto izby majú zabezpečiť plynulý prechod a návrat do spoločnosti, aby si odsúdený zvykol, ako to vyzerá mimo väzenských múrov, čo má zmysel najmä pri dlhodobých trestoch odňatia slobody. Ubytovanie v tejto izbe však nie je povinné, ale je postavené na báze dobrovoľnosti. Prax ukazuje, že odsúdení nemajú o tento spôsob záujem, a to z pragmatickejho dôvodu, a sice balenie a presun osobných vecí. Obdobný pilotný projekt s názvom „Šanca na návrat“³⁸ sa zaviedol aj vo vybraných 10 slovenských ústavoch na výkon trestu odňatia slobody.

Právo telefonovať sa zabezpečuje prostredníctvom väzenského telefonického automatu rovnako ako u nás. Kontakt s rodinou je zabezpečený prostredníctvom práva na návštavy. Odsúdený má právo na návštenu v intervale raz mesačne, pričom adekvátnou náhradou za takúto návštenu je aj spojenie elektrotechnickými prostriedkami, konkrétnie ide o využitie aplikácie skype. O túto možnosť sociálneho kontaktu si však musí odsúdený požiadať a súčasne celý priebeh takéhoto kontaktu prebieha za prítomnosti príslušníka Zboru. V slovenských väzenských ústavoch má odsúdený súčasne možnosť využívať internet, ASPI a zbierku zákonov.

Z hľadiska zabezpečenia a realizácie ďalších sociálnych práv majú odsúdení k dispozícii knižnicu, ktorá okrem rôznorodej domácej literatúry ponúka aj množstvo cudzojazyčnej literatúry, a to tak beletického, ako aj odborného zamerania. Okrem knižnice možnosti kultúrneho a sociálneho vyžitia odsúdených poskytuje aj spoločenská miestnosť a telocvična (vnútorná telocvična, keďže možnosti cvičenia sú situované aj vo vonkajších priestoroch objektu väzenského zariadenia).

V rámci priestorov objektu súkromnej väznice je situovaná aj fabrika, kde môžu odsúdení pracovať. Práca je vykonávaná v prospech súkromnej spoločnosti, ale aj v prospech štátu. Keďže odsúdený pracuje pre súkromnú spoločnosť, týmto má zabezpečený príjem, ale súčasne mu vzniká odvodová povinnosť v prospech štátu, čiže istý príjem plynne teda aj do štátneho rozpočtu. Práve preto existuje v rámci trestnej politiky štátu záujem na vybudovaní viacerých takýchto pracovísk, kde by mohli odsúdení pracovať pre súkromnú spoločnosť, ktorá by využívala lacnú pracovnú silu a súčasne by si štát zabezpečil príjmy do štátneho rozpočtu.

Súkromný aspekt v prípade súkromných väzníc v susednom Maďarsku badať nie len v otázke výstavby, ale aj v otázke prevádzky súkromnej väznice.

38 Šanca na návrat. Projekt ZVJS. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/095626c4-ec42-4c64-883c-ad78e8c7a568.pdf>

6. Súkromné prvky vo väzenstve v podmienkach Slovenskej republiky

Slovenská republika dlhodobo bojuje s problémom kapacity väzenských zariadení, ktorý je determinovaný nepriaznivým vývojom počtu osôb odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody. Ako už bolo vyšie uvedené, nie sú dodržané zákonné ubytovacie kapacity, samotné väzenské zariadenia vykazujú nepriaznivý technický stav, relevantná je aj veková štruktúra objektov, pričom opomenúť nemožno ani nedostatočné financovanie potrieb väzenstva či investičný dlh. Za pomerne jednoduché riešenie možno považovať výstavbu nového väzenského zariadenia, ktoré by podstatne rozšírilo kapacitné možnosti pre odsúdených. Uvedené riešenie vyplýva aj zo Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva, podľa ktorej existuje významný deficit ubytovacích kapacít, ktoré je nutné zabezpečiť výstavbou nového objektu; rozšírenie kapacity určenej pre výkon trestu odňatia slobody je strategickou prioritou Ministerstva spravodlivosti SR a ZVJS. Potrebu výstavby takéhoto zariadenia podporil ZVJS aj prognózou počtu obvinených a odsúdených mapujúcnu počet predpokladaných obvinených a odsúdených až do roku 2035,³⁹ ktorú si nechal vypracovať podľa demografickej prognózy. Podľa uvedenej prognózy z trendovej krivky doterajšieho vývoja počtu väznených osôb je očakávaný v strednodobom horizonte do konca roku 2021 nárast stavu väzenskej populácie, pričom Slovenská republika okrem toho musí zohľadniť aj situáciu, kedy by Slováci odsúdení v členských štátoch Európskej únie odpykávali trest v domovskej krajine, čím by sa počet odsúdených navýsil.

Riešenie v podobe vybudovania nového štátneho väzenského zariadenia možno považovať za ideálne iba v prípade dostatočných finančných prostriedkov na strane štátu. Práve z dôvodu nedostatku verejných finančných prostriedkov príslušný rezort prijal rozhodnutie realizovať projekt výstavby nového väzenského zariadenia v Rimavskej Sobote, a to formou verejno-súkromného partnerstva, keďže Štúdia uskutočiteľnosti vyhodnotila túto formu ako najlacnejší variant a súčasne z finančného hľadiska tento model odsúhlasil aj rezort financií, ktorý považuje výstavbu verejným sektorm (tzv. konvenčný model) za nevýhodný. Podstata tohto modelu spočíva v tom, že súkromný partner zabezpečí výstavbu a prevádzku väzenského zariadenia, s výnimkou činností, ktoré musí zabezpečovať štát – najmä činnosti spadajúce do kompetencie ZVJS (stráženie odsúdených, dozor a dohľad nad odsúdenými, práca s odsúdenými). Osobitne Štúdia uskutočiteľnosti poukazuje na skutočnosť, že existencia a zavedenie tohto modelu si nevyžaduje zásadné legislatívne zmeny, inak povedané, aj súčasná legislatíva umožňuje fungovanie takéhoto modelu.

Verejno-súkromné partnerstvá tzv. PPP (Public – Private Partnerships) možno charakterizovať ako dlhodobé partnerstvo verejného a súkromného sektora, ktorého cieľom je zabezpečiť kvalitnú verejnú infraštruktúru a verejné služby. Tento pojem nie je na Slovensku právne definovaný. Ide o všeobecny odborný pojem a spôsob, akým verejný sektor prostredníctvom súkromnej spoločnosti zabezpečuje poskytovanie verejnej služby. Európska komisia v Zelenej knihe o PPP definuje verejno-súkromné partnerstvá ako formu spolupráce medzi orgánmi verejnej správy a súkromným sektorm za účelom financovania, výstavby, rekonštrukcie, prevádzky infraštruktúry a poskytovania

39 Prognóza počtu odsúdených na základe demografickej prognózy do roku 2035. [online]. [cit. 2020-05-30]. Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/8682fad1-1ca2-4430-8798-14b80512289a.pdf>.

služieb pomocou tejto infraštruktúry. Oblast' infraštrukturých projektov v oblasti ubytovacích zariadení je vhodnou pre realizáciu formou PPP projektu najmä z dôvodov, že ide o investične náročné projekty, pri ktorých sa dá predpokladať záujem o využívanie na relatívne dlhé obdobie, taktiež je pri nich možné stanoviť kvalifikovanými odhadmi riziká projektu, ale aj odhadnúť vopred potrebné náklady na údržbu a prevádzku. Medzi základné znaky PPP projektov patrí dlhodobý charakter spolupráce, rozdelenie rizík projektu, kedy v rozhodujúcej miere riziká projektu preberá súkromný partner. Súkromný partner je zapojený do viacerých fáz projektu, pričom projekt úplne alebo čiastočne financuje. Ako protihodnota sú mu poskytnuté služby spojené s dielom za platby buď od používateľov, alebo od verejného partnera či ich kombinácia. PPP projekt musí byť ekonomicky výhodný a využíva skúsenosti verejného a súkromného partnera. Pri optimálnom rozdelení rizík je možné docieliť synergický efekt s pozitívnym dopadom na ekonomickú efektívnosť.⁴⁰ Nie je účelom tohto príspevku podrobne analyzovať Štúdiu uskutočnitel'nosti. Týmto chceme poukázať na skutočnosť, že aktuálne a dlhodobé problémy väzenstva v Slovenskej republike sa snaží štát riešiť aj postupným zavádzaním súkromných prvkov či prvkov privatizácie do verejného sektora väzenstva. Pre úplnosť je potrebné dodať, že v rámci negatívneho vymedzenia pojmu sa nepovažujú za PPP projekty akékoľvek zmluvné vzťahy medzi subjektmi verejného a súkromného sektora pri bežných dodávkach služieb a tovarov, kedy nedochádza k prenosu rizík na súkromného partnera.⁴¹

Pred analýzou samotnej podstaty aktuálneho PPP projektu v podmienkach Slovenskej republiky je nutné zadefinovať základné pojmy a účel projektu, ako aj dôvody, ktoré viedli k jeho aplikácii. Zadávateľom je Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže / Ministerstvo spravodlivosti SR. Projektom sa rozumie Projekt výstavby a prevádzkovanie väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva (ďalej len „Projekt“). Predmetom Projektu je projektovanie, výstavba, financovanie, prevádzka a údržba novovybudovaného areálu väzenského zariadenia a rekonštrukcia existujúcich vybraných objektov. Účelom Projektu je výstavba, financovanie a prevádzkovanie nového väzenského zariadenia s cieľom rozšírenia ubytovacej kapacity ZVJS určenej pre výkon trestu odňatia slobody v minimálnom, strednom, aj maximálnom stupni stráženia, zároveň so zachovaním výkonu trestu odňatia slobody aj na otvorenom oddelení. Miestom realizácie Projektu je súčasný areál Otvoreného oddelenia Sabová – Ústav na výkon trestu odňatia slobody Želiezovce vrátane príľahlých pozemkov v správe GR ZVJS a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Želiezovce. Plánovaná ubytovacia kapacita ústavu predstavuje 832 miest, a to pri plošnej výmere na jednu väznenú osobu 4 m² v členení 720 miest pre štandardný VTOS + 36 miest ako otvorené oddelenie + 76 miest ako špecializované oddiely. Pri vyššie uvedenom rozdelení ubytovacej kapacity bude vytvorených 298 funkčných miest príslušníkov ZVJS a 42 funkčných miest zamest-

40 Aktualizácia Štúdie uskutočnitel'nosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 15.

41 Aktualizácia Štúdie uskutočnitel'nosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 15.

nancov ZVJS.⁴²

Dôvodom aplikácie PPP modelu bola najmä skutočnosť, že rozpočet verejnej správy nepredpokladal financovanie zásadného navýšenia väzenských ubytovacích kapacít podľa Konvenčného modelu. Ak by rezort Ministerstva spravodlivosti SR mal v najbližších rokoch plne niesť investičné náklady na výstavbu väzenského zariadenia vo výške približne 55 mil. EUR, potom by mal takýto spôsob financovania výstavby významný dopad na ďalšie výdavkové priority Ministerstva spravodlivosti SR. Pri realizácii Projektu formou PPP stavebné a prevádzkové náklady finančuje Koncesionár z vlastných zdrojov a verejný sektor tieto náklady spláca (bude splácať) v pravidelných platbách za dostupnosť až od začatia prevádzkovania vybudovanej infraštruktúry počas plynutia koncesnej lehoty (20 rokov), čo na jednej strane odsúva potrebu finančovať Projekt do doby uvedenia väzenského zariadenia do prevádzky a na druhej strane znížuje tlak na zvyšovanie zadlženosťi. Taktiež bude štát platiť aj ďalšie výdavky súvisiace so službami a činnosťami, ktoré nebudú zaistované Koncesionárom.⁴³

Čo do podstaty aktuálneho PPP modelu je nutné poukázať na zásadné skutočnosti, ktoré relevantným spôsobom determinujú prenikanie súkromného prvku do verejného sektoru. V PPP modeli Zadávateľ (ako verejný sektor) zaistuje projektovanie, výstavbu, prevádzku a údržbu väzenského zariadenia prostredníctvom Koncesionára, konkrétneho súkromného prvku (súkromného partnera/ podnikateľa), a to na základe uzavretej Koncesnej zmluvy. Koncesná zmluva upraví najmä vzťahy v rámci výstavby, právo užívania majetku Koncesionárom v súlade s podmienkami zákona o správe majetku štátu a práva a povinností pri poskytovaní koncesovaných služieb. Ako vyplýva ďalej zo Štúdie uskutočiteľnosti, výber Koncesionára sa uskutočňuje v súlade so zákonom o verejnom obstarávaní.⁴⁴ Odporúčaným postupom verejného obstarávania je súťažný dialóg. Zadávateľ vytvoril štruktúry ľudských zdrojov na zabezpečenie Projektu, a to vo forme Riadiaceho výboru a Realizačného tímu.⁴⁵

V Koncesnej zmluve Zadávateľ špecifikuje všetky výkonové a kvalitatívne ukazovatele požadovaných služieb poskytovaných Koncesionárom. Technicko-realizačné a prevádzkové otázky požadovaných služieb potom preneháva v plnej kompetencii Koncesionára (pri dodržaní ostatných zmluvne definovaných požiadaviek). Náklady na výstavbu infraštruktúry nesie Koncesionár, ktorý následne pri dodržaní zmluvne zakotvených výkonových a kvalitatívnych ukazovateľov dostáva od verejného sektoru platbu za dostupnosť dodanej infraštruktúry. Zadávateľ rovnako špecifikuje výkonové a kvalitatívne požiadavky na služby poskytované Koncesionárom v rámci Projektu. Koncesionár naprojektuje a postaví infraštruktúru podľa zmluvne stanovených

42 Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 42.

43 Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 44.

44 Projekt Výstavba väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová je v štádiu verejného obstarávania koncesie.

45 Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 47.

výkonových a kvalitatívnych požiadaviek Zadávateľa. Koncesionár následne zabezpečuje údržbu a prevádzku infraštruktúry podľa zmluvne stanovených výkonových a kvalitatívnych požiadaviek Zadávateľa, a to po dobu 20 rokov. Koncesionár zaistuje financovanie výstavby infraštruktúry v rámci Projektu. Za účelom zníženia nákladov financovania, a tým aj dosiahnutia úspory pre Zadávateľa možno uplatniť jednorazový kapitálový transfer, ktorý Zadávateľ po ukončení výstavby infraštruktúry vyplatí Koncesionárovi. Výška kapitálového transferu je závislá na vŕaznej ponukovej cene. V prípade následného predraženia výstavby sa výška kapitálového transferu neupravuje a toto riziko je tak stále nesené Koncesionárom. Zadávateľ za služby poskytnuté Koncesionárom po uvedení infraštruktúry do prevádzky platí platby za dostupnosť po dobu 20 rokov. V prípade nedodržania výkonových a kvalitatívnych požiadaviek Koncesionárom sú automaticky uplatnené zrážky na platby za dostupnosť. V prípade úplnej nedostupnosti na strane Koncesionára nebude platba za dostupnosť hradená vôbec. Po ukončení koncesného obdobia je infraštruktúra splňajúca zmluvne stanovené kvalitatívne požiadavky prevedená späť k prevádzkovaniu verejným sektorom.⁴⁶ Pre komplexnosť je nutné dodat', že okruh činností ZVJS aj v prípade PPP modelu vyplýva z právej úpravy obsiahnutej v zákone o ZVJS. Kompetencie ZVJS sú teda rešpektované aj v prípade PPP modelu.

PPP model rešpektuje a vychádza aj z platnej právej úpravy týkajúcej sa jednak výkonu trestu odňatia slobody a jednak ZVJS.⁴⁷ Rešpektuje teda vyšie uvedený § 5 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody upravujúci miesto výkonu trestu odňatia slobody, ako aj § 49 zákona o ZVJS, podľa ktorého je „objektom zboru“ nehmuteľný majetok štátu v správe generálneho riaditeľstva alebo ústavu podľa osobitného predpisu⁴⁸. Vlastníkom infraštruktúry je po celú dobu výstavby a prevádzky štát. Objekt, v ktorom je vykonávaný trest odňatia slobody, je vo vlastníctve štátu a v správe ZVJS, čím sa možnosť zmluvného nastavenia Projektu ohľadom vlastníctva objektu väzenského zariadenia obmedzuje na vlastníctvo štátu a užívanie Koncesionárom na základe koncesnej zmluvy.⁴⁹ Zadávateľ po celú dobu účinnosti Koncesnej

46 Aktualizácia Štúdie uskutočniteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 81.

47 V zmysle § 1 a § 2 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže je ZVJS ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý plní úlohy na úseku výkonu väzby, výkonu trestu odňatia slobody, ochrany objektov zboru, objektov detenčného ústavu a ich blízkosti, ako aj ochranu verejného poriadku a bezpečnosti v objektoch súdu, objektoch prokuratúry a v ich blízkosti. ZVJS organizačne tvorí generálne riaditeľstvo, ústavy na výkon väzby, ústavy na výkon trestu odňatia slobody, ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a nemocnica pre obvinených a odsúdených. Generálne riaditeľstvo a ústavy zriaďuje a zrušuje Ministerstvo spravodlivosti SR. Generálne riaditeľstvo riadi a kontroluje ústavy. Ústavy vykonávajú svoju činnosť podľa zákona o ZVJS, ako aj podľa osobitných predpisov

48 Zákon NRSR č. 278/1993 o správe majetku štátu

49 Vo vzťahu k verejno-súkromnému partnerstvu obsahuje Zákon o správe majetku štátu osobitnú právnu úpravu užívania majetku štátu Koncesionárom v rámci realizácie PPP projektov, čím je daný právny rámec pre nastavenie vzťahov týkajúcich sa majetku štátu v koncesných zmluvách. V rámci zmluvného nastavenia koncesného projektu možno vo vzťahu k majetku využívanému v rámci Projektu uvažovať najmä o alternatíve – vlastníctvo štátu a užívanie a správa tohto

zmluvy poskytuje kontrolnú a monitorovaciu činnosť vo vzťahu k plneniu povinností Koncesionára. Oblasti, ktoré môžu byť v rámci PPP modelu vykonávané súkromným subjektom v kontexte právnych predpisov upravujúcich oblasť výkonu trestu odňatia slobody v Slovenskej republike identifikovala aj Štúdia uskutočniteľnosti. V tomto smere uvádza, že pri posúdení, či konkrétnie činnosti a povinnosti zverené ZVJS môžu byť vykonávané súkromnými subjektmi, je potrebné brať zreteľ najmä na ústavne zakotvenú zásadu enumeratívnosti verejnoprávnych pretenzií, podľa ktorej orgány verejnej moci nemôžu vykonávať činnosti, ktoré im nie sú výslovne stanovené zákonom alebo na základe zákona. Týmto je teda najmä obmedzená možnosť zveriť niektoré z činností, ktoré sú výslovne zverené ZVJS, tretím osobám. Pri absencii výslovného zákonného zmocnenia pre zverenie úloh ZVJS súkromným subjektom je však otázne, či činnosti, ktoré nezasahujú do základných práv a slobôd odsúdených a súčasne sú zverené ZVJS zákonom, môžu byť prenesené na súkromný subjekt. Pokial však budeme rešpektovať všetky predpisy upravujúce oblasť výkonu trestu odňatia slobody v Slovenskej republike, je potrebné v každom konkrétnom prípade dôsledne posúdiť, či daná činnosť môže byť prenesená na súkromný subjekt. Vhodnou legislatívou zmenou by však bolo možné tieto obmedzenia eliminovať, čo by umožňovalo flexibilnejšie vymedzenie jednotlivých činností a ich prenesenie na súkromný subjekt.⁵⁰

Vzhľadom na vyššie uvedené nie je teda potrebná legislatívna zmena analogicky podľa § 13 českého zákona o výkone trestu odňatia slobody, ktorý umožňuje existenciu súkromnej väznice, keďže väzenské zariadenie bude vo vlastníctve štátu, a teda bude plne v súlade s platným právnym stavom a normatívnym znením väzenských predpisov.

Vzhľadom na vyššie uvedenú podstatu projektu PPP možno jasne definovať výhody realizácie projektov formou PPP modelu. Prvou výhodou je skutočnosť, že projekt výstavby bude realizovaný v stanovenom časovom horizonte; Koncesionár inka-

majetku súkromným partnerom (Koncesionárom), čo je determinované skutočnosťou, že objekt, v ktorom je vykonávaný trest odňatia slobody, musí byť vo vlastníctve štátu a v správe ZVJS, čo exaktne vyplýva z väzenských predpisov. Týmto je teda možnosť zmluvného nastavenia Projektu ohľadom vlastníctva objektu väzenského zariadenia obmedzená na vlastníctvo štátu a užívanie Koncesionárom na základe koncesnej zmluvy. Zo zákona o správe majetku štátu vyplýva režim úpravy užívania majetku štátu v prípade PPP projektov, a to konkrétnie užívanie majetku štátu Koncesionárom na základe koncesnej zmluvy (tzv. zmluvné PPP). Zákon o správe majetku štátu v súvislosti s užívaním majetku štátu v rámci zmluvných PPP projektov stanovuje, že Koncesionár nie je správcom majetku štátu v zmysle tohto zákona, a teda správcom majetku štátu zostáva, v konkrétnom prípade Projektu, ZVJS. Povinnosti Koncesionára a rozsah užívania koncesného majetku je daný predovšetkým koncesnou zmluvou, pričom Koncesionár je zo zákona povinný udržiavať koncesný majetok v riadnom stave, dodržiavať účel, na ktorý je určený, zabezpečovať jeho údržbu a prevádzku, informovať správcu majetku štátu, zabezpečovať jeho ochranu a podobne. In: Aktualizácia Štúdie uskutočnitel'nosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 84.

50 Aktualizácia Štúdie uskutočnitel'nosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 98.

suje prvé platby až v okamihu, keď sa zaháji prevádzka väzenského zariadenia. Tým je Koncesionár motivovaný k realizácii výstavby na čas. Druhou, pre verejný sektor obzvlášť dôležitou výhodou je, že verejný sektor nenesie riziko prípadného prekročenia rozpočtu. Ďalšou z detekovaných výhod je skutočnosť, že dosiahnutie a udržanie požadovanej kvality infraštruktúry a služieb súvisiacich s prevádzkou infraštruktúry po celú dobu zmluvného vzťahu – prevzatie rizika dostupnosti stimuluje Koncesionára ku kvalitným dodávkam služieb. K plným platbám pre Koncesionára dochádza iba vtedy, ak sú Koncesionárom plne dodržané zmluvne stanovené kvalitatívne a výkonové ukazovatele jeho činnosti. Táto výhoda súčasne znižuje riziko, že by Koncesionár dodával nekvalitné služby. Zníženie nákladov na životný cyklus – synergie medzi procesmi technickej prípravy, výstavby, prevádzky a údržby umožňuje zlepšiť efektivitu a znižuje celkové náklady za celú dobu trvania Koncesnej zmluvy. Za výhodu projektu PPP možno ďalej považovať aj vhodnejšie rozloženie rizík, keďže sa fakticky prenesie riziko na ten subjekt, ktorý vie dané riziko lepšie riadiť, čím môže dosiahnuť zniženie nákladov spojených s riadením daných rizík. K výhodám PPP projektu patrí aj skutočnosť optimálneho rozdelenia kompetencií, keďže Zadávateľ sa zaoberá monitorovacími a regulačnými činnosťami, Koncesionár sa zaoberá činnosťou podnikateľskou, teda zaistením financovania, výstavbou, prevádzkou a údržbou. Neoceniteľnou výhodou projektu PPP je aj skutočnosť, že príslušný projekt môže byť realizovaný formou PPP modelu aj vtedy, pokiaľ je dostupnosť potrebného objemu verejných zdrojov v danom čase obmedzená, lebo náklady na výstavbu v plnej miere nesie Koncesionár. Za služby poskytnuté Koncesionárom verejný sektor platí platby, ktoré sú rozložené na obdobie 20 rokov. V neposlednom rade tým, že sa investujú súkromné finančné zdroje, je možné smerovať verejné investičné zdroje na iné priority väzenstva.⁵¹ Ako relevantnú výhodu uvedeného projektu PPP možno označiť aj skutočnosť, že všetky skúsenosti získaného z realizácie Projektu možno v budúcnosti využiť aj na riešenie ďalších otázok formou podobných projektov v oblasti väzenstva.

Pre komplexnosť skúmanej problematiky je však potrebné detektovať aj nevýhody realizácie projektu formou PPP modelu. Z dlhodobého charakteru projektu a komplexnosti poskytovaných služieb (projektovanie, financovanie, výstavba a údržba) v rámci jedného zmluvného vzťahu vyplýva vyššia administratívna náročnosť prípravy a realizácie projektov. Túto nevýhodu možno čiastočne ošetriť využitím osvedčenej a trhom akceptovanej štandardnej dokumentácie k zadávaciemu procesu a k uzavretiu zmluvy. To významne prispeje nielen ku skráteniu a zniženiu náročnosti zadávacieho procesu, ale zároveň prispeje ku kredibilite a transparentnosti zadávacieho procesu pre všetky zúčastnené strany. Nevýhodou sa môžu javiť aj vyššie náklady na financovanie než v prípade Konvenčného modelu. Táto nevýhoda je obvykle využávaná efektívnejším riadením nákladov celoživotného cyklu Koncesionárom a vhodnejšou alokáciu projektových rizík medzi verejný a súkromný sektor. K nevýhodám možno zaradiť aj relatívne nízku flexibilitu vyplývajúcu z dlhodobého zmluvného vzťahu; súvisí to s nutnosťou dlhodobého plánovania a stanovenia cieľov pre daný projekt a jeho dlhodobú životnú hodnotu tak, aby nebolo nutné revidovať základné princípy

51 Aktualizácia Štúdie uskutočniteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 82.

fungovania zmluvného vzťahu. Na druhej strane pri optimálnej zmluvnej štruktúre možno dosiahnuť v projekte čiastočných zmien tak, aby boli zohľadnené požiadavky Zadávateľa aj v priebehu prevádzkovania infraštruktúry Koncesionárom.⁵²

Aj v susednej Českej republike vstupuje aktuálne súkromný sektor do oblasti výkonu trestu odňatia slobody, a to v rozsahu koncesných zmlúv. Koncom roku 2018 sa započal nový typ spolupráce medzi štátom a súkromným sektorm, a to podpisom Zmluvy o práve výstavby a Koncesnej zmluvy na výstavbu a prevádzku výrobnej haly, ktorú medzi sebou uzavreli zástupcovia Väzenskej služby a Väznice Plzeň a zástupcovia súkromnej firmy. Ide o prvý prípad spolupráce štátu a súkromného sektora, ktorá prinesie ďalšie možnosti rozšírenia zamestnávania odsúdených na strážených pracoviskách.⁵³

Nové modely zamestnania osôb vo výkone trestu možno považovať v kontexte projektu PPP za aktuálne a inovatívne aj v podmienkach Slovenskej republiky. Otázka zamestnávania odsúdených je upravená v § 43 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody. ZVJS organizuje a zabezpečuje činnosť zameranú na vykonávanie práce odsúdenými v stredisku vedľajšieho hospodárstva ústavu na výkon trestu odňatia slobody, ako aj vo vnútorej prevádzke ústavu na výkon trestu odňatia slobody; je potrebné akcentovať, že táto činnosť nemá podnikateľský charakter a výdavky na ňu sa uhrádzajú zo štátneho rozpočtu. Príjmy strediska vedľajšieho hospodárstva ústavu na výkon trestu odňatia slobody sú príjmami štátneho rozpočtu. V rámci projektu PPP je možné zriadiť stredisko vedľajšieho hospodárstva ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v rámci ktorého budú poskytované služby či práce tretím osobám na základe zmluvy medzi ústavom na výkon trestu odňatia slobody a súkromným partnerom.⁵⁴

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, súkromný partner zabezpečí projektovanie, výstavbu, financovanie, prevádzku a údržbu väzenského zariadenia. Správa väzenského systému a akýsi „vlastný výkon trestu odňatia slobody“ nadalej zostane v kompetencii štátu, ktorý stále zostáva aj vlastníkom samotného objektu väzenského zariadenia. Model súkromnej výstavby pri zachovaní verejného vlastníctva najviac vyhovuje najmä legislatívnym podmienkam Slovenskej republiky. Využitie tohto modelu so sebou prináša minimálnu potrebu legislatívnych zmien, keďže už aj súčasná právna úprava umožňuje praktickú aplikáciu projektu PPP. Úprava vzťahov medzi štátom a súkromným partnerom môže byť etablovaná na báze existujúcich typov zmluvných vzťahov. Jednoducho povedané, súkromný partner len vybuduje fyzické – materiálne priestory a podmienky, samotná správa väzenského zariadenia, spôsob výkonu trestu, zaobchádzanie s odsúdenými, resocializácia odsúdených, kontrola a stráženie objektu, ako aj samotných odsúdených, nevyhnutne zostane v kompetencii ZVJS ako štátneho/ ve-

52 Aktualizácia Štúdie uskutočniteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 82.

53 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 164.

54 Aktualizácia Štúdie uskutočniteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 119.

rejného prvku, čím sa akcentuje verejnoprávny charakter a dominancia štátu v oblasti trestnej justície.

7. Vplyv súkromných väzníc na ukladanie trestu odňatia slobody

Nadväzujúc na vyššie analyzovanú problematiku v oblasti väzenstva v kontexte výstavby súkromných väzníc sa javí ako potrebné generovať rezultát vo vzťahu k vplyvu súkromných väzníc na ukladanie trestu odňatia slobody. Zastávame názor, že privatizácia väzenstva, a teda existencia súkromných väzníc by mohla determinovať ukladanie trestu odňatia slobody v jeho nepodmienečnej forme v pozitívnom smere, teda zvýšiť ukladanie tohto druhu trestu a súčasne by výrazným spôsobom mohla determinovať existenciu súčasných problémov väzenstva súvisiacich najmä s ubytovacími kapacitami väzenských zariadení. Samozrejme výhody existencie súkromných väzníc by mohli byť identifikované aj viaceré, ale to len za predpokladu formulovania a krokovania funkčného modelu, ktorý by rešpektoval a splňal ústavné a zákonné limity, právne a mimoprávne záruky zákonnosti.

V naznačenom smere existencia súkromných väzníc by mohla determinovať frekvenciu ukladania nepodmienečného trestu odňatia slobody, ktorá by podľa nášho názoru bola zrejme zvýšená, keďže by došlo k vyriešeniu pálčivého problému ubytovacej kapacity odsúdených. Uvažovať možno aj nad situáciou, že súčasne by mohla byť ovplyvnená aj rozhodovacia prax súdov v oblasti ukladania alternatívnych trestov, frekvencia ukladania ktorých by mohla poklesnúť. Už v súčasnosti sa hľadajú a detektujú diferencované príčiny nízkeho počtu ukladania alternatívnych trestov a popri objektívnych determinantoch sa formulujú aj determinanty subjektívneho charakteru v rovine orgánov aplikujúcich uvedené trestnoprávne inštitúty v rámci svojej rozhodovacej činnosti.

V českej odbornej verejnosti k problematike vplyvu súkromných väzníc na ukladanie trestov odňatia slobody panuje názor, že aj keby došlo v Českej republike k vytvoreniu PPP projektu – súkromnej väznice, táto skutočnosť by žiadnym významným spôsobom neovplyvnila tvrdosť ukladania trestov odňatia slobody.⁵⁵ V podstate tento názor korešponduje s našou doposiaľ realizovanou analýzou. Skôr by sa zvýšila frekvencia ukladania trestu odňatia slobody v jeho nepodmienečnej forme, ako samotná výška trestu odňatia slobody. Uvedenú hypotézu však môžu overiť len empirické poznatky a príslušná štatistika; prvé relevantné štatistické ukazovatele týkajúce sa ukladania tak nepodmienečného trestu odňatia slobody, ako aj alternatívnych trestov, z ktorých bude možné vyvodzovať pravdepodobnejšie závery, však budú k dispozícii najskôr po spustení prevádzky väzenského zariadenia v Rimavskej Sobote – Sabovej.

Záver

Súkromné väznice ako objekty vo vlastníctve súkromného prvku by v našich súčasných legislatívnych podmienkach predstavovali komplikovaný problém, ktorý by si vyžadoval výrazné legislatívne zmeny nielen v trestnoprávnej oblasti, ale zrejme

⁵⁵ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019, s. 160.

aj modifikáciu zásadných myšlienok a trendov samotnej trestnej politiky štátu a väzenstva. Veľmi citlivou sa v tomto smere javí aj otázka stráženia, dozoru a dohľadu, ako aj zaobchádzania s odsúdenými. V tomto smere štát plní akúsi svoju spoločenskú zodpovednosť⁵⁶, podľa nášho názoru by táto kompetencia mala zostať dominantou štátu, čo v konečnom dôsledku nevyhnutne vyplýva z právnej úpravy kompetencií ZVJS. Väzenstvo je považované za výkonnú zložku systému trestnej politiky štátu, podieľa sa na realizácii trestnej politiky štátu, a práve z uvedeného dôvodu je dôležité, aby zodpovednosť za výkon trestu odňatia slobody, za zaobchádzanie s odsúdenými, za ich resocializáciu niesol aj nadálej zodpovednosť štát, a to bez ohľadu na skutočnosť, či samotný výkon trestu odňatia slobody bude realizovaný v štátnych či v súkromných priestoroch. Výkon trestu odňatia slobody plní v prvom rade ochrannú funkciu, ktorú dosahuje napĺňaním ďalších dvoch funkcií, a to všeobecnej a individuálnej prevencie. Ak trestné právo v tom najširšom ponímaní, trest v užšom ponímaní ako systém trestov a väzenstvo v kontexte trestu odňatia slobody je nástrojom trestnej politiky štátu, resp. nástrojom štátu, potom nevyhnutne pôjde o plnenie funkcií právneho štátu, funkcií verejného charakteru, za plnenie ktorých musí zodpovedať nevyhnutne štát, čo možno podložiť aj ústavnoprávnymi aspektmi.

Súkromná väznica ako objekt vo vlastníctve a v správe súkromného partnera neprichádza podľa nášho názoru v podmienkach Slovenskej republiky za súčasného legislatívneho stavu a nastavenia trestnej politiky štátu do úvahy. Vo vzťahu k súkromným väzniciam tohto typu odborná literatúra uvádza, že súkromné väznice nedokážu vyriešiť zásadný problém, a to problém recidívy, čo je logické z ekonomickejho pohľadu, keďže súkromná väznica potrebuje klientelu, aby mala zisky, pretože vždy ide o súkromný pravok, primárny účelom ktorého je zisk. Štát naopak musí mať záujem na eliminácii tejto formy mnohosti trestnej činnosti, a za tým účelom využívať právne, ako aj mimoprávne prostriedky. Otázkou však zostáva, či súkromné väznice či už v rámci PPP modelu pri zachovaní štátneho vlastníctva alebo v súkromnom vlastníctve nebudú determinovať znižovanie ukladania alternatívnych trestov, čo sme už vyššie naznačili. Ak by sme legislatívne priupustili existenciu súkromných väzníc vo vlastníctve súkromného partnera, bude potrebné vyriešiť otázkou, aké stupne stráženia budú súkromné väznice predstavovať, resp. či ich obmedzíme iba na dlhodobé tresty, keďže štát jednoducho povedané bude platiť „nájom za ubytovanie odsúdeného“, a keďže súkromná spoločnosť bude mať vlastne zisk z tohto nájmu, bude mať taktiež záujem na klientele, čo súvisí práve s naznačeným aspektom znižovania recidívy trestnej činnosti. Pri zachovaní primárnej potreby znižovania recidívy trestnej činnosti možno túto skutočnosť zabezpečiť iba tak, že súkromné väznice budú slúžiť na výkon dlhodobých trestov odňatia slobody. Takéto riešenie však bude pre štát ekonomicky výhodné len vtedy, ak náklady na jedného odsúdeného budú nižšie v porovnaní s nákladmi na odsúdeného v štátnych väzniciach. Na druhej strane, súkromná spoločnosť ako súkromný pravok sa bude snažiť získať aj iný zisk, ako zisk z nájmu, pretože potrebuje návratnosť investície, pričom pri zabezpečovaní prevádzky vždy budú vznikať nové prevádzkové výdavky, ako aj výdavky na životný cyklus (teda stredné a t'ažké výdavky na údržbu počas celej doby prevádzky). Zrejme len empirické poznatky napomôžu overiť rezultát, či súkromné väznice nebudú rovnako finančne

56 Porovnaj FÁBRY, A.: Väznenie. História a súčasnosť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 215.

nákladné ako štátne väznice. Ako sme už vyšie uviedli, v susednom Maďarsku sa fungovanie súkromných väzníc preukázalo ako finančne nevýhodné.

Ponúka sa aj iné riešenie využitia súkromných väzníc, ktoré by v negatívnom smere neovplyvnilo ukladanie alternatívnych trestov a súčasne by vyriešilo problém preplnenosti väzníc, a síce výstavba súkromnej väznice v lokalite, kde objekt väzen-ského charakteru absentuje. V konečnom dôsledku možno konštatovať, že takouto úvahou sa spravoval aj štát pri realizácii projektu PPP Rimavská Sobota – Sabová, keďže okrem kapacity a veľkosti obytnej plochy je rovnako dôležité sledovať aj geografické umiestnenie jednotlivých ústavov v rámci Slovenskej republiky. V oblasti dostupnosti osobných návštev väznených osôb pre blízke osoby a zástupcov postpenitenciárnej starostlivosti zabezpečovanej štátom (sociálna kuratela, probační a mediační úradníci) je potrebné upozorniť na regionálne rozdiely v možnostiach umiestňovania odsúdených čo najbližšie k miestu ich bydliska. Uvedený problém sa týka tak znížených možností účinnej resocializácie uväznených osôb, ako aj zvýšených finančných dopadov pre rodinu a orgány štátu zabezpečujúce postpenitenciárnu starostlivosť.⁵⁷

Uvedený trend naznačila aj samotná Koncepcia väzenstva, ktorá mapovala aj regionálne rozmiestnenie odsúdených a ústavov na výkon trestu odňatia slobody, diferenované aj podľa stupňa stráženia. V zmysle Koncepcie väzenstva z geografického rozloženia štruktúry odsúdených je pri rešpektovaní medzinárodných štandardov, účelu výkonu trestu a súčasného rozmiestnenia ústavov potrebné koncepcne riešiť vybudovanie minimálne jedného nového ústavu v regióne juhovýchodného Slovenska.⁵⁸ Rovnako navrhovala zhodnotiť možnosti a efektívnosť zapojenie súkromného sektoru prostredníctvom projektov verejno-súkromného partnerstva, najmä vzhľadom na obmedzené zdroje verejného rozpočtu.

Odborná literatúra poukazuje aj na nevýhody a riziká, ktoré by so sebou prinieslo legislatívne zakotvenie možnosti prevádzkovať väzenské zariadenie súkromnými partnermi. Privatizácia väzenského systému by mala významné dopady aj v oblasti legislatívy. Lobing súkromných firiem snažiacich sa o dosiahnutie zisku prostredníctvom prevádzkovania súkromných väzení by s najväčšou pravdepodobnosťou viedol k sprísňovaniu trestnoprávnej legislatívy a ku kriminalizácii aj takých činov, ktoré by v žiadnom prípade nemali byť označované ako trestné činy.⁵⁹ Nemožno vylúčiť ani tento naznačený trend, ale keby sme sklbili možnosť vybudovať súkromné väznice v lokalitách, kde takpovediac chýbajú a realizovať v nich strednodobé a dlhodobé tresty, bolo by možné eliminovať naznačenú nevýhodu a súčasne by sme neohrozovali ukladanie alternatívnych trestov.

57 Aktualizácia Štúdie uskutočiteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno – súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>, s. 25.

58 Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011-2020, Aktualizácia, s. 7-8 [online]. [cit.2020-05-20]

Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22614>

59 ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. 2015, roč. 19, č. 2, s. 31.

V kontexte projektov PPP v súčasných podmienkach Slovenskej republiky nielen z hľadiska ekonomickej efektívnosti, ale najmä z hľadiska legislatívneho, najviac vyhovuje model projektovania, výstavby, financovania, prevádzky a údržby súkromným partnerom, keďže je v súlade s právnou úpravou týkajúcou sa nakladania s majetkom štátu, ako aj s právnou úpravou týkajúcou sa výkonu trestu odňatia slobody.

Literatúra:

- Aktualizácia Štúdie uskutočniteľnosti výstavby väzenského zariadenia Rimavská Sobota – Sabová formou verejno-súkromného partnerstva. [online]. [cit. 2020-05-15] Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/cf303722-a449-4a68-a367-bb6062453fd9.pdf>.
- BIEDERMANOVÁ, E.: Je výkon trestu odňatí slobody v nestátnich objektoch v českých podmínkach reálny? In: *Trestněprávní revue*. 2014, roč. 13, č. 5, s. 121–124, ISSN 1213-5313
- FÁBRY, A.: *Väznenie. História a súčasnosť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 238 s. ISBN 978-80-7380-379-7
- FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 252 s. ISBN 978-80-8152-359-5
- HOLLÄNDER, P.: Soumrak moderního státu. In: OROSZ, L., BREICHOVÁ, M., MAJERČÁK, T. (eds.) *20 rokov Ústavy Slovenskej republiky – I. Ústavné dni: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie I. zväzok* : Košice, 3. – 4. októbra 2012. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2012, s. 47–72.
- KARABEC, Z.: Poznámky k trestní politice. In: *Kriminalistika*. 2012, roč. 45, č. 1, s. 3-22, ISSN 1210-9150
- Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, Aktualizácia. [online]. [cit.2020-05-20] Dostupné na <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?id-Material=22614>
- MICHALOV, L.: Stav a perspektívy väzenstva Slovenskej republiky. In: *QUAERE 2020*. Hradec Králové : Magnanimitas akademické sdružení. ISBN 978-80-87952-32-0- v tlači
- Prognóza počtu odsúdených na základe demografickej prognózy do roku 2035. [online]. [cit. 2020-05-30]. Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/8682fad1-1ca2-4430-8798-14b80512289a.pdf>.
- Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2019. [online]. [cit. 2020-08-10] Dostupné na: <https://www.zvjs.sk/file/04d8944f-12af-417f-a86e-8a3f41c1ca25.pdf>
- Správa pre vládu SR o návšteve Slovenskej republiky, ktorú vykonal Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (výbor CPT) v dňoch 24.9.2013 až 3.10.2013. [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné na http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-167584?prefixFile=m_
- Správa pre vládu SR o návšteve Slovenskej republiky, ktorú vykonal Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (výbor CPT) v dňoch 19.3. až 28.3.2018.

- Šanca na návrat. Projekt ZVJS. [online]. [cit. 2020-07-10]. Dostupné na <https://www.zvjs.sk/file/095626c4-ee42-4c64-883c-ad78e8c7a568.pdf>
- ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2015, roč. 19, č. 1, s. 30-34, ISSN 1211-2860
- ŠRAMEL, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2015, roč. 19, č. 2, s. 26-32, ISSN 1211-2860
- ŠTRKOLEC, M.: Väzenstvo Slovenskej republiky – vybrané problémy súčasnosti a perspektívy do budúcnosti. In: *Trestná politika štátu – história, súčasnosť a perspektívy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 303–318.
- TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J.: Má privatizace vězeňství budoucnost? In: *III. KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA: Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva*. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2019. ISBN 9788081528002, s. 158–164.
- TÓTHOVÁ, V.–FERENČÍKOVÁ, S.: Innovation in Criminal Policy of Imposing Alternative Sanctions in Slovak Republic. In: CBU International Conference Proceedings 2019: Innovations in Science and Education, March 20-22 2019, Prague, Czech Republic. Praha: Research Institute 2019. ISBN 9788090772212, s. 661–670. <https://ojs.journals.cz/index.php/CBUIC/article/view/1435/1962>.
- Zákon č. 475/2005 z. Z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov
- Zákon NRSR č. 278/1993 o správe majetku štátu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odňatí svobody a o zmene niektorých souvisejúcich zákonov ve znení pozdějších předpisů

Summary: Examination of Specific Possibilities, Limits and Perspectives of Imprisonment Imposition in non-State Institutions for the Exercise of Imprisonment in the Slovak Republic in the Light of Legal and Extraordinary Warranties

The issue of privatization of prisons in the conditions of the Slovak Republic is a very sensitive topic, which is not given sufficient attention by the professional public. Therefore, the study tries to point out the basic aspects of the issue. It is important to define in the first place what is necessary to imagine under the term private prison. Undoubtedly, it must be assumed that the State concludes a contract with a private company that this private company will provide accommodation for the purposes of serving a custodial sentence of a certain number of sentenced persons. It will therefore provide a place for execution of imprisonment. However, it is questionable whether our current prison legislation allows for the existence of a private prison at all. The need to build private prisons resonates mainly in connection with the fundamental problems of the Slovak prison, especially the lack of accommodation capacity for convicts or non-compliance with accommodation capacity for convicts, which may result in non-compliance with the principle of legality and violation of the proportionality of the interference with fundamental human rights and freedoms. The existence

of private prisons is determined by the necessary amendment of the relevant “prison” regulations, which would clearly regulate the possibility of a private prison (a prison facility owned by a private element and not a state) and the possibility to delegate some activities from ZVJS to a private element. The Slovak Republic can draw inspiration from the legislation in neighboring countries (Czech Republic and Hungary). Currently, in the Slovak Republic, the private element penetrates into the public sector of the prison, through the so-called PPP projects.

doc. JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.
Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika
Katedra trestného práva
Kováčska 30
040 75 Košice
Slovenská republika
simona.stefankova@upjs.sk